

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/211512>

Please be advised that this information was generated on 2021-09-27 and may be subject to change.

WSNS+ in perspectief

Een terugblik op vier jaar WSNS+

**WSNS+ IN PERSPECTIEF
EEN TERUGBLIK OP VIER JAAR WSNS+**

WSNS+ in perspectief

Een terugblik op vier jaar WSNS+

Juliette Vermaas, Mathilde Berkvens, Linda Sontag (IVA)
Ed Smeets, Tessa Marx (ITS)

In opdracht van de Stuurgroep WSNS+

beleidsonderzoek en advies

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Vermaas, J.

WSNS+ in perspectief. Een terugblik op vier jaar WSNS+. / Juliette Vermaas, Mathilde Berkvens, Linda Sontag, Ed Smeets, Tessa Marx - Nijmegen: ITS / Tilburg: IVA

ISBN 90 5554 303 9

NUR 840

© 2006 ITS, Stichting Radboud Universiteit te Nijmegen / IVA, Tilburg

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Stichting Radboud Universiteit te Nijmegen en van het IVA.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voorwoord

Sinds maart 2002 is de ondersteuning van het WSNS-beleid in handen van de Stuurgroep WSNS+. De Stuurgroep kreeg de taak om een nieuwe impuls te geven aan het WSNS-beleid en te werken aan het terugdringen van de wachtlijsten voor het speciaal basisonderwijs. Sinds de start heeft WSNS+ haar activiteitenprogramma gericht op het verbeteren van onderwijs op maat in de klas en het professionaliseren van leerkrachten, scholen, samenwerkingsverbanden en de regio. Speerpunten daarbij zijn kwaliteitsverbetering in de klas, verbetering van de leerlingenzorg in de regio, het samenwerkingsverband en de school en verbetering van sturing en management in het samenwerkingsverband.

Aan het eind van het schooljaar 2005-2006 loopt het project WSNS+ af. Om inzicht te krijgen in de activiteiten en resultaten van WSNS+ heeft de Projectgroep WSNS+ aan IVA en ITS gevraagd een overzichtsstudie te maken van de afgelopen 4 jaar. De studie heeft drie doelen: een overzicht bieden van de doelen en activiteiten van WSNS+, nagaan in hoeverre de gestelde doelen zijn gerealiseerd en inzicht bieden in de blinde vlekken en succesfactoren van WSNS+.

Voorliggende terugblik is het resultaat van deze studie. Bij het schrijven van de terugblik is van de volgende bronnen gebruik gemaakt: activiteitenplannen en terugblikken van WSNS+, onderwijsverslagen van de inspectie van het onderwijs, cijfermateriaal over leerlingenaantallen en –stromen, enquêtegegevens (de WSNS-monitor, het Prima-cohortonderzoek en een enquête onder coördinatoren en bezoekers van de WSNS-conferentie in Lunteren) en gesprekken met experts uit de onderwijspraktijk. De combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens maakt het mogelijk om zowel een (kwantitatief) oordeel te kunnen geven over de bijdrage van WSNS+ aan het realiseren van het WSNS-beleid als een (kwalitatief) oordeel over de gepercipieerde verdiensten van WSNS+.¹ Daarbij moet wel worden opgemerkt dat de terugblik primair is gericht op een evaluatie van de doelen en werkzaamheden van WSNS+ en niet op de realisatie van het WSNS-beleid.

De terugblik bestaat uit twee delen. In deel I wordt een uitgebreide samenvatting en beschouwing gegeven op basis van de resultaten van het onderzoek. In deel II wordt het eigenlijke onderzoek in drie hoofdstukken beschreven. In hoofdstuk 1 worden de

1 Voor een verantwoording van de gehanteerde onderzoeksmethoden wordt verwezen naar bijlage 2.

doelen en activiteiten van WSNS+ van de afgelopen vier jaar beschreven. In hoofdstuk 2 wordt een samenvattend overzicht gegeven van de resultaten uit de WSNS-monitor en twee andere enquête-onderzoeken. Tot slot wordt in hoofdstuk 3 verslag gedaan van de gesprekken die met experts uit het onderwijsveld zijn gevoerd. De hoofdstukken worden afgewisseld door drie intermezzo's waarin succesvolle activiteiten van WSNS+ nader onder de loep worden genomen. Tevens wordt in de hoofdstukken gebruik gemaakt van citaten en voorbeelden. Deze zijn cursief gedrukt en in kaders geplaatst.

Inhoud

Samenvatting en beschouwing	3
1 De doelen en activiteiten van WSNS	15
1.1 Inleiding	15
1.2 Eerste periode: maart 2002 – einde schooljaar 2003/04	16
1.2.1 Doelstellingen	16
1.2.2 Activiteiten en werkwijze	18
1.2.3 Evaluatie eerste periode	19
1.3 Tweede periode: schooljaar 2004/05	23
1.3.1 Ambitie en doelstellingen	23
1.3.2 Activiteiten en werkwijze	25
1.3.3 Evaluatie tweede periode	27
1.4 Derde periode: schooljaar 2005/06	32
1.5 Conclusies	33
Intermezzo I: Eén-zorgroute	37
2 Resultaten van enquêtes	39
2.1 Inleiding	39
2.2 Organisatie en beleid van de WSNS-samenwerkingsverbanden	39
2.3 Samenwerking in de regio	41
2.4 Opvattingen over WSNS+	43
2.5 Conclusies	44
Intermezzo II: De regioconsulenten	47
3 Resultaten van gesprekken	49
3.1 Inleiding	49
3.2 Algemeen oordeel	49
3.3 Oordeel per hoofdlijn	51
3.3.1 Groep en School	51
3.3.2 Samenwerkingsverband en de Regio	53
3.3.3 Communicatie en Ondersteuning	54
3.4 De toekomst van WSNS+	55
3.5 Eindoordeel en succesfactoren	57
3.6 Conclusies	58

Intermezzo III: Ken- en stuurgetallen	61
Bijlagen	63
Bijlage 1 – Literatuuropgave	65
Bijlage 2 – Verantwoording onderzoeksmethoden	67
Bijlage 3 – Overzicht van de belangrijkste activiteiten van WSNS+	69
Bijlage 4 – Telgegevens	71

Deel I

WSNS+ in perspectief: samenvatting en beschouwing

Samenvatting en beschouwing

1 Inleiding

Achtergrond

Het WSNS-beleid (Weer Samen naar School) kent drie belangrijke algemene doelstellingen:

1. het bevorderen van de integratie in het basisonderwijs van leerlingen die speciale zorg nodig hebben;
2. het bevorderen van een ononderbroken ontwikkelingslijn;
3. het beheersen van de groei van de kosten van het speciaal onderwijs.

Het WSNS-beleid is vanaf de beginfase ondersteund door diverse projectorganisaties. Sinds maart 2002 is de ondersteuning van het beleid in handen van de Stuurgroep WSNS+. Het doel van WSNS+ is om onder verantwoordelijkheid van de landelijke onderwijsorganisaties een nieuwe, met name inhoudelijke, impuls te geven aan het WSNS-beleid en te werken aan het terugdringen van de wachtlijsten. Aanleiding waren signalen van de Inspectie van het onderwijs over een achteruitgang in de kwaliteit van de zorgstructuur van scholen en in het vermogen van leerkrachten om het onderwijs voldoende af te stemmen op verschillen tussen leerlingen: in het schooljaar 2000/01 voldeed volgens de inspectie de afstemming op de onderwijsbehoeften op eenderde van de scholen, de leerlingenzorg op bijna de helft van de scholen en de kwaliteitszorg op een kwart van de scholen. Ook was sprake van grote wachtlijsten in 49 samenwerkingsverbanden.²

Via WSNS+ gingen alle relevante organisaties in een gezamenlijke inspanning werken aan het verbeteren van de bovenschoolse zorg, de samenwerking in de regio en de zorg in de school en de klas. De manier van werken van WSNS+ wordt gekenmerkt door een getrapte aanpak. Daarbij staan de WSNS-samenwerkingsverbanden centraal. De activiteiten in de richting van de scholen en de regio moeten vorm krijgen vanuit het samenwerkingsverband, waarbij WSNS+ voor de ondersteuning zorg

2 De aanpak van de wachtlijsten in de betreffende 49 samenwerkingsverbanden was een taak van de Expertgroep Plaatsingsbeleid. Deze expertgroep was al enkele jaren actief bij het ondersteunen van samenwerkingsverbanden met een hoog deelnamepercentage en/of wachtlijsten voor het speciaal basisonderwijs.

draagt. De scholen en leerkrachten zijn dus in beginsel geen groepen die rechtstreeks door WSNS+ worden aangesproken. Voor de verschillende instanties in de regio geldt hetzelfde. Wel moet opgemerkt worden dat in een later stadium de getrapte aanpak is uitgebreid met meer directe aandacht voor de regio en de leerkracht. Deze uitbreiding was het gevolg van signalen van coördinatoren die in de WSNS-monitor aangaven te weinig grip te hebben op wat er in de regio en in de school gebeurde. Tot slot is het van belang op te merken dat zowel de opdracht als de doelen van WSNS+ door de ontwikkelingen in het beleid en verschuivingen op de politieke agenda in de afgelopen vier jaar vaak uitgebreid, bijgestuurd of aangepast zijn.

Leeswijzer

Van maart 2002 tot augustus 2006 heeft de Stuurgroep WSNS+ gewerkt aan het ondersteunen van de implementatie van de doelen van Weer Samen Naar School. In opdracht van de Stuurgroep hebben IVA en ITS een terugblik op de afgelopen vier jaar gemaakt. De terugblik is gebaseerd op de volgende bronnen: activiteitenplannen en terugblikken van WSNS+, onderwijsverslagen van de inspectie van het onderwijs, cijfermateriaal over leerlingenaantallen en –stromen, enquêtegegevens (de WSNS-monitor, het Prima-cohortonderzoek en een enquête onder coördinatoren en bezoekers van de WSNS-conferentie in Lunteren) en gesprekken met experts uit de onderwijspraktijk.³

De terugblik geeft een overzicht van de doelen en activiteiten van WSNS+ en tracht een antwoord te geven op de vraag in hoeverre de gestelde doelen zijn bereikt. Daarbij wordt uitgegaan van de volgende driedeling:

1. doelen en activiteiten gericht op de groep en de school;
2. doelen en activiteiten gericht op het samenwerkingsverband en de regio;
3. activiteiten gericht op de communicatie en ondersteuning.

Op basis van deze driedeling worden in de volgende drie paragrafen de uitkomsten van de terugblik samengevat. Daarbij wordt in iedere paragraaf een onderscheid gemaakt tussen de doelen en activiteiten enerzijds en de resultaten en beschouwing anderzijds. In de laatste paragraaf worden op basis van de resultaten een aantal aanbevelingen voor de toekomst gegeven.

3 Zie bijlage 2 voor een overzicht van de gehanteerde onderzoeksmethoden.

2 Groep en de school

Doelen en activiteiten

Centraal in de doelen op het gebied van groep en school staat het verbeteren van de zorgkwaliteit van de basisschool en van de kwaliteit van het speciaal basisonderwijs. De subdoelen voor het basisonderwijs betreffen het verbeteren van de leerlingenzorg, het verbeteren van de afstemming van het onderwijs op de behoeften van leerlingen en het verminderen van het percentage veelverwijzende basisscholen. Bij de sbo-scholen hebben de subdoelen betrekking op het expliciteren van het beleid gericht op de kwaliteit van het onderwijs en het vertalen van hulpvragen in concrete handelingsplannen.

Om deze doelen te bereiken zijn in het basisonderwijs verschillende soorten activiteiten uitgevoerd. Deze waren onder meer gericht op professionalisering van leraren (onder meer via lerarendagen) en intern begeleiders, kwaliteitsverbetering van leerlingenzorg (via instrumenten als de zorgscan en zorgprofielen), terugdringen van verwijsgedrag en handelingsgericht werken. Voor het speciaal basisonderwijs richtten de activiteiten zich op de zorgkwaliteit van de speciale basisschool (onder meer via het LISBO-project, gericht op het verbeteren van het leesonderwijs), op de inhoudelijke uitwerkingen van het schoolontwerp en op het organiseren van thematische sbo-dagen.

Resultaten en beschouwing

Door toedoen van WSNS+ heeft het thema leerlingenzorg meer en beter handen en voeten gekregen, zo wordt in de gesprekken gesteld. Dat uit zich onder meer in zorgverbreding, handelingsgericht werken en het gebruik van leerlingvolgsystemen. Dit heeft ertoe bijgedragen dat de kwaliteit van de leerlingenzorg in het primair onderwijs volgens de gesprekspartners sterk omhoog is gegaan. Ook op het niveau van de school worden veranderingen gesignaleerd; volgens enkele gesprekspartners is er sprake van bewustwording en attitudeverandering onder leerkrachten en kijken zij steeds meer naar wat de leerling *wel* kan.

Ook de cijfers van de inspectie van het onderwijs laten zien dat in de periode waarin WSNS+ actief was sprake is van een aanzienlijke verbetering van de leerlingenzorg. Het aandeel scholen waar de leerlingenzorg als voldoende wordt gekwalificeerd nam toe van rond de helft tot bijna driekwart. De afstemming van het onderwijs was vóór de start van WSNS+ in rond een derde van de scholen voldoende, terwijl in het schooljaar 2004/05 op dit punt bijna de helft voldeed. Het aantal scholen met een voldoende functionerend systeem van kwaliteitszorg is verdubbeld en bedroeg volgens de laatste cijfers iets meer dan de helft. Wel moet opgemerkt worden dat de positieve resultaten met name in de eerste jaren van WSNS+ (2002-2004) zijn gerealiseerd. In het schooljaar 2004/05 lijkt sprake te zijn van enige stagnatie van de ont-

wikkeling. Daardoor zijn de einddoelen van WSNS+ wat betreft de leerlingenzorg en het omgaan met verschillen niet helemaal gehaald.

Naast alle positieve geluiden, wordt opgemerkt dat er zeker nog verbeteringen mogelijk zijn ten aanzien van het omgaan met verschillen in de klas en het gedrag van de leerkracht. Door de keuze voor een getrapte aanpak waren de activiteiten van WSNS+ te weinig zichtbaar voor de mensen in de school en de klas. Een meerderheid van de deelnemers aan de enquête is het dan ook eens met de stelling dat WSNS+ zich meer zou moeten gaan richten op de leerkracht in de klas.

3 Samenwerkingsverband en de regio

Doelen en activiteiten

Op het niveau van het samenwerkingsverband en de regio heeft WSNS+ drie hoofddoelen geformuleerd:

- het verbeteren van de bovenschoolse zorg (door het verbreden van het continuüm van zorg in de verbanden, het verkorten van de wachttijd voor de afgifte van de PCL-beschikking en het invoeren van een systeem voor interne kwaliteitszorg door samenwerkingsverbanden);
- het stimuleren van de samenwerking in de regio;
- het verminderen van het deelnamepercentage in de samenwerkingsverbanden, dat wil zeggen het percentage leerlingen in het speciaal basisonderwijs.

Er zijn veel activiteiten uitgevoerd gericht op het verbeteren van de bovenschoolse zorg. Veel aandacht is besteed aan netwerksturing en aan de professionalisering van de coördinator. In het kader van de kwaliteitsverbetering zijn instrumenten voor zelf-evaluatie ontwikkeld en in een aantal samenwerkingsverbanden geïmplementeerd. Om de zorgstructuur van het samenwerkingsverband te verbeteren, is aandacht besteed aan de afstemming tussen de zorg op school en de zorg in het samenwerkingsverband. Daarbij is ook het accent komen te liggen op de functie van het sbo in de zorgstructuur. Tevens zijn diverse pilots gestart waarin geëxperimenteerd werd met verbetering van de zorgstructuur in de regio. Onder de noemer 'leren van elkaar' heeft WSNS+ het accent gelegd op het uitwisselen van goede voorbeelden en het stimuleren van netwerkvorming voor specifieke doelgroepen (zoals IB-ers en coördinatoren). Ook zijn rond bepaalde thema's netwerken gevormd van samenwerkingsverbanden die hiermee verder wilden.

Resultaten en beschouwing

Alle gesprekspartners vinden dat WSNS+ een belangrijke functie heeft gehad in de kwaliteitsverbetering van de bovenschoolse leerlingenzorg. Scholen hebben door WSNS+ geleerd dat samenwerking 'versterkend' werkt. WSNS+ heeft met haar werkwijze (organiseren van netwerken, verspreiden van kennis) verbinding in het primair onderwijs tot stand gebracht. Ook vindt men het een goede aanpak om op regionaal niveau het samenwerkingsverband te ondersteunen bij het zoeken naar partners. De expertisefunctie van het speciaal basisonderwijs heeft in veel samenwerkingsverbanden echter nog niet het niveau bereikt dat werd verwacht. Uit het sbo komen geluiden dat WSNS+ de belangen van het sbo meer had moeten behartigen en dat er in de basisscholen te veel de opvatting heerst dat het sbo moet verdwijnen, dit mede door de plannen in verband met herijking van de zorg.

Het gestelde doel met betrekking tot het realiseren van een breed aanbod aan bovenschoolse zorgvoorzieningen is gehaald. In 43% van de verbanden zijn drie of meer bovenschoolse voorzieningen beschikbaar, waarvan preventieve ambulante begeleiding het meest wordt genoemd. Een positief beeld komt uit de enquête in het kader van het Prima-cohortonderzoek bij directieleden van basisscholen naar voren. De helft van de directieleden voelt zich door het WSNS-samenwerkingsverband (zeer) sterk gesteund op het gebied van leerlingenzorg. Bovendien vindt een ruime meerderheid van de directieleden dat het WSNS-samenwerkingsverband de standaardisatie van procedures en de kwaliteit van de leerlingenzorg op school bevordert.

Of de bovenschoolse zorg ook meetbaar is verbeterd, is moeilijk aan te geven. Door WSNS+ is een instrument voor de evaluatie van de kwaliteit van de bovenschoolse zorg ontwikkeld en recent is ook de inspectie van het onderwijs gestart met het in kaart brengen van de kwaliteit van de bovenschoolse zorg. Voor beide ontwikkelingen geldt dat hier momenteel mee gewerkt wordt en concrete resultaten nog niet beschikbaar zijn.

Op het gebied van het versterken van de samenwerking in de regio zijn sinds 2001 vorderingen gemaakt. In veel regio's wordt gewerkt aan samenwerking, Bureau Jeugdzorg is meer betrokken bij het onderwijs en het aantal jeugdzorgadviesteams neemt toe. Vooral voor de samenwerking met de schoolbegeleidingsdienst en de jeugdgezondheidszorg is er in veel samenwerkingsverbanden waardering. Verbetering van de samenwerking in de regio blijft echter wenselijk, vooral bij de samenwerking met de regionale expertisecentra (met name op het gebied van indicatiestelling en gebruik maken van elkaars deskundigheid) en met jeugdzorg. Ook de overgang van primair naar voortgezet onderwijs zou meer aandacht moeten krijgen. Veel deelnemers aan de enquête in het kader van de terugblik vinden dan ook dat WSNS+ zich meer zou moeten gaan richten op de samenwerking in de regio.

In de gesprekken wordt aangegeven dat WSNS+ heeft bijgedragen aan de verbetering van de afstemming tussen samenwerkingsverbanden en andere (regionale) organisaties, maar dat de afstemming en samenwerking tussen projecten, thema's en organisaties nog in de kinderschoenen staat. Wel worden de activiteiten die nu op dit terrein door WSNS+ worden uitgevoerd positief beoordeeld. Uit het Prima-cohortonderzoek blijkt dat in de basisscholen niet helder is wat precies de bijdrage van het WSNS-samenwerkingsverband is aan het bij elkaar brengen van partijen en het realiseren van samenwerking. Zo is slechts een derde van de schoolleiders van mening dat hun samenwerkingsverband de samenwerking met jeugdzorg stimuleert.

Het sbo-deelnamepercentage in de samenwerkingsverbanden heeft – na een korte stijging – sinds 2002 een dalende lijn ingezet. In 2005 bedroeg het 3,0 procent. Dat is 0,2 procentpunt lager dan bij de start van WSNS+ en het komt in de buurt van het gestelde doel van 2,9%. Dit doel is dus bijna gerealiseerd. Het aantal verbanden met een hoog deelnamepercentage neemt af, het aantal naar het sbo verwezen leerlingen neemt af en wachtlijstproblematiek is nagenoeg opgelost. Beleid gericht op veelverwijzende scholen wordt echter, afgaand op de mening van de schooldirecties, slechts in een minderheid van de verbanden gevoerd.

4 Communicatie en ondersteuning

Doelen en activiteiten

Het doel van de activiteiten ten aanzien van communicatie en ondersteuning is het informeren van alle doelgroepen over de inhoudelijke activiteiten die door WSNS+ georganiseerd worden en over de stand van zaken in de samenwerkingsverbanden. Voorbeelden van de activiteiten zijn communicatiekanalen als de website, nieuwsbrieven, brochures en de WSNS-monitor en ondersteunende activiteiten in de vorm van conferenties (bijvoorbeeld de driedaagse in Lunteren), lerarendagen en de regioconsulenten. Deze activiteiten vormen samen met de ontwikkeling en deskundigheidsbevordering de totaalaanpak waarmee inhoudelijke activiteiten in het veld worden uitgezet.

Resultaten en beschouwing

Over het algemeen kan gesteld worden dat de activiteiten ten behoeve van de communicatie en ondersteuning positieve resultaten hebben opgeleverd. De gesprekspartners hebben hun waardering uitgesproken over de regioconsulenten. Zij bieden ondersteuning op maat aan de samenwerkingsverbanden en zijn de 'oren en ogen' van het project. door die dat heel goed hebben gedaan. Ook de rol van bepaalde personen (projectleiders van WSNS+ en ook coördinatoren) wordt geprezen. De netwerkfunctie van de conferentie in Lunteren wordt als belangrijke schakel genoemd. Het is een

ontmoetingsplaats voor mensen uit de onderwijspraktijk, bovenschoolse en externe deskundigen en de projectorganisatie WSNS+. De website met ken- en stuurgetallen en de WSNS-monitor worden beide als waardevol gezien.

Het belangrijkste verbeterpunt dat ten aanzien van de communicatie en ondersteuning genoemd wordt, is dat er meer 'direct' contact moet zijn tussen WSNS+ en leerkrachten. Door de keuze voor de getrapte aanpak, vormt nu eigenlijk alleen de Standaard+ (een nieuwsbrief in de vorm van een krant die vooral op scholen is gericht) een directe lijn tussen WSNS+ en de school. Ook voor IB-ers, leden van de PCL en sbo-directeuren is het niet altijd duidelijk welke activiteiten en ontwikkelingen uit de koker van WSNS+ komen. Zij hebben dan ook behoefte aan meer directe informatie over WSNS+.

5 Conclusies en lessen voor de toekomst

WSNS+ heeft in de afgelopen vier jaar veel bereikt. De stuurgroep heeft een sterke impuls gegeven aan de kwaliteit van de leerlingenzorg in de scholen. De gesprekspartners zijn in hun eindoordeel zeer positief over de verdiensten van WSNS+. Duidelijk komt naar voren dat WSNS+ een bijdrage heeft geleverd aan de kwaliteit van de leerlingenzorg, de professionalisering van coördinatoren en IB-ers, het terugdringen van de wachtlijsten en een toename van de samenwerking binnen de samenwerkingsverbanden. Daarnaast heeft WSNS+ volgens de gesprekspartners een belangrijke functie gehad in de vertaalslag van beleid naar praktijk, in het aanbrengen van samenhang tussen diverse projecten.

Volgens het Prima-cohortonderzoek vinden veel directieleden en leerkrachten dat WSNS+ een belangrijke positieve invloed heeft gehad op het denken over de integratie van zorgleerlingen in het reguliere onderwijs. Het merendeel van de directieleden en leerkrachten in basisscholen staat achter het WSNS-beleid. Men hecht veel belang aan het handhaven van zorgleerlingen op de eigen school en heeft het schoolbeleid daar ook op ingericht. Ook de enquête onder betrokkenen uit de praktijk, merendeels coördinatoren, laat in grote lijnen een positief beeld van WSNS+ zien. WSNS+ heeft volgens hen met name een belangrijke functie gehad in de kwaliteitsverbetering van bovenschoolse leerlingenzorg en in iets mindere mate van de leerlingenzorg op de basisschool.

Wat betreft de kwantitatieve doelen op het gebied van groep en school moet geconcludeerd worden dat de leerlingenzorg aanzienlijk verbeterd is. Vooral in de eerste jaren van WSNS+ is een duidelijke positieve ontwikkeling zichtbaar. Echter, doordat de ontwikkeling in het schooljaar 2004/05 is gestagneerd, zijn niet alle doelen van WSNS+ gerealiseerd. Ook de doelen op het gebied van samenwerking in de regio zijn

nog niet gehaald. Wel zijn de WSNS+-doelen ten aanzien van het deelnamepercentage en de wachtlijsten grotendeels gerealiseerd.

Naast de positieve ontwikkelingen die WSNS+ in gang heeft gezet, is er gezien het bovenstaande dus nog ruimte voor verbetering. Uit het onderzoek blijkt dat met name meer aandacht gewenst is voor de samenwerking in de regio en het functioneren van de leraar in de groep. Als gevolg van de getrapte werkwijze van WSNS+ waarin de samenwerkingsverbanden en coördinatoren centraal staan, waren deze aspecten geen primair aandachtspunt van WSNS+. In een later stadium heeft WSNS+ op basis van signalen van coördinatoren (met name uit de WSNS-monitor) de aandacht ook op deze twee aspecten gericht. Vooral ten aanzien van de samenwerking in de regio is veel pionierswerk verricht, maar de resultaten van de activiteiten zijn – mede door de korte doorlooptijd – nog onvoldoende zichtbaar. In het vervolg van deze paragraaf wordt eerst dieper ingegaan op deze twee belangrijke aandachtspunten. De paragraaf sluit af met een blik op de toekomst van WSNS+.

WSNS+ in de klas

Uit de gesprekken in het kader van de terugblik komt de opvatting naar voren dat WSNS+ een sterke impuls heeft gegeven aan de kwaliteit van de leerlingenzorg in de scholen, maar tegelijkertijd vindt men dat het gedrag van de leerkracht nog weinig is veranderd. Dit sluit aan bij de conclusie van Meijer (2004) dat WSNS nog niet is aangeland op de werkvloer en de conclusie van Reezigt, Houtveen en Van de Grift (2002) dat integrale leerlingenzorg op school een eigen leven is gaan leiden en dat de implementatie van omgaan met verschillen in de groep al ruim een kwart eeuw stagneert. Er is door de jaren heen meer aandacht gekomen voor het signaleren van problemen, maar het vervolgtraject is nog steeds onvoldoende helder en verloopt vaak weinig systematisch (Inspectie van het onderwijs, 2006; Smeets & Van Gennip, 2005). De Inspectie van het onderwijs (2006) stelt in het onderwijsverslag over het schooljaar 2004-2005 dat ‘probleemleerlingen de scholen boven het hoofd groeien’. Dit zou voor een deel verklaard kunnen worden door constatering in de Brede Evaluatie (Vermaas & Van der Pluijm, 2005) dat leraren in de klas een toenemende druk ervaren vanwege een verdichting van de problematiek van zorgleerlingen en de toename van leerlingen met gedragsproblemen. Daarnaast wordt door Sontag e.a. (2005) geconstateerd dat er – volgens coördinatoren van WSNS-samenwerkingsverbanden – naast een toename van het aantal leerlingen met verschillende problematieken, ook sprake is van een toename van het aantal leerlingen met multi-problematiek (een combinatie van problemen).

Naast bovenstaande ontwikkelingen kan ter discussie worden gesteld in hoeverre het de taak van WSNS+ is om direct tot het niveau van de leerkracht door te dringen. Een aantal gesprekspartners vragen zich af of het überhaupt mogelijk is om het niveau achter de coördinator en achter het schoolbestuur te bereiken. Volgens de coördinatoren van WSNS-samenwerkingsverbanden die aan het rondetafelgesprek deelnamen, is

het niet de taak van WSNS+ om een vertaalslag te maken van het beleid naar de klas, maar van de directie en de coördinator. Via de getrapte benadering vormen IB-ers het aanspreekpunt voor de coördinatoren van de WSNS-samenwerkingsverbanden, waarna de IB-ers de ontwikkeling in de school moeten bevorderen. WSNS+ heeft hierin meer een ondersteunende functie. Over deze ondersteuning is men over het algemeen positief; de zorgstructuur is volgens de gesprekspartners onder WSNS+ wel degelijk verbeterd. Ook heeft WSNS+ indirect bijgedragen aan de ontwikkeling van de school, onder andere door het ontwikkelen en aanbieden van diverse simulaties, instrumenten en vaardigheidstrainingen.

Samenwerking in de regio

De samenwerking in de regio stuit nog op veel praktische problemen. Gedurende de periode waarin WSNS+ actief was, hebben verschillende veranderingen in het beleid plaatsgevonden. Dat heeft geresulteerd in verschuivingen in de jeugdzorg, een verdeling van verantwoordelijkheden tussen gemeenten en provincies en veranderingen in de financiering van het onderwijsachterstandenbeleid. Dit heeft het vormgeven van samenwerking in tal van opzichten bemoeilijkt. WSNS+ heeft zich vooral gericht op het agenderen en stimuleren van de samenwerking, maar heeft geen formele positie om de samenwerking te verbeteren. Van de vele in de regio functionerende partijen kan WSNS+ maar een deel bereiken en/of ondersteunen. Daarbij heeft WSNS+ zich met name gericht op netwerksturing. Voor de gemeente zijn in het algemeen de schoolbesturen gesprekspartner en niet het WSNS-samenwerkingsverband. Het is opvallend dat de schoolbesturen blijven vasthouden aan organisatorische vormen van samenwerking die veel autonomie bij de scholen leggen. Dat bemoeilijkt het functioneren van de samenwerkingsverbanden. Zo constateerde de inspectie van het onderwijs (2004) bij de evaluatie van verbetertrajecten van WSNS-samenwerkingsverbanden dat coördinatoren bij hun activiteiten hinder ondervinden van de autonomie van scholen.

Blik op de toekomst

Uit het voorafgaande blijkt dat, mede door de ondersteuning van WSNS+, in het primair onderwijs het besef is gegroeid dat er vanuit kwaliteit en resultaten gewerkt moet worden. Ook worden de verantwoordelijken voor het WSNS-beleid (IB-ers, bestuurders, schoolleiders) zich steeds meer bewust van het belang van integrale leerlingenzorg. Daarnaast heeft WSNS+ gezorgd voor een adequate, praktische en schoolnabije ondersteuningsstructuur, op diverse lagen (maar met het accent op de bovenschoolse structuur) en voor meerdere actoren in de keten. Omdat WSNS+ een redelijk lange termijnproject is geweest, heeft men ook kans gekregen om deze ondersteuningsstructuur te borgen in het stelsel. Een sterk punt is dan ook de duurzaamheid van de ondersteuning. Het is echter onduidelijk wat het effect van de plannen

van de overheid in het kader van herijking van de zorg zal zijn op de opgebouwde ondersteunings- en samenwerkingsstructuren.

In het verlengde hiervan zijn de meeste gesprekspartners van mening dat WSNS+ niet plotseling tot een eind moet komen. Ze uiten bijna zonder uitzondering hun zorgen of onbegrip over het feit dat WSNS+ dit jaar afloopt. Gezien de plannen rond de herijking zijn de schoolbesturen wat betreft de zorg straks aan zet. Maar veel gesprekspartners verwachten dat de meerderheid van de schoolbesturen niet in staat zal zijn een adequate bovenschoolse zorgstructuur in te richten en in stand te houden en vinden daarom dat ondersteuning nodig blijft. Ook uit de in verband met deze terugblik gehouden enquête blijkt dat 80% van de mensen uit de praktijk vindt dat WSNS+ of een vergelijkbare organisatie ook in de toekomst nodig blijft.

Voor de toekomst luidt de aanbeveling dan ook om de ondersteuningsstructuur van WSNS+ te handhaven, maar dan met versterking van twee belangrijke schakels, namelijk de leerkracht en de regio. Gezien de ontwikkelingen die door WSNS+ in gang zijn gezet is het volgens de gesprekspartners zonde om nu te stoppen; er is een blijvende ondersteuning nodig die zich uitbreidt naar de regio en ook afdaalt naar de leerkracht. Dat wil niet zeggen dat dit niet kan in een platform waarin ook andere organisaties deelnemen, zoals nu wordt beoogd. Het positieve aspect daaraan is dat de ondersteuning zich niet meer alleen op WSNS richt, maar op de gehele schoolontwikkeling. Wel wordt door de gesprekspartners gesteld dat WSNS daarin een eigen plek moet hebben en dat dan gebruik gemaakt moet worden van de reeds bestaande, door WSNS+ gerealiseerde en succesvolle ondersteuningsstructuren. Ook vindt men dat het te ontwikkelen platform kan leren van de successen van WSNS+: het bieden van laagdrempelige ondersteuning op maat vanuit een herkenbare organisatie die als bindende factor boven de partijen staat.

Deel II
Resultaten van het onderzoek

1 De doelen en activiteiten van WSNS

1.1 Inleiding

De Stuurgroep WSNS+ is in maart 2002 in het leven geroepen met als doel het WSNS-beleid een nieuwe (met name inhoudelijke) impuls te geven, zodat ook in scholen en klassen vorm kon worden gegeven aan het WSNS-beleid (Vermaas & Van der Pluijm, 2005). WSNS+ heeft zich vooral gericht op thema's als de professionalisering van leerkrachten, de schoolontwikkeling, de versterking van het bestuurlijk vermogen en de afstemming in de regio (Meijer, 2004).

De aanleiding voor de start van WSNS+ was het gevoel dat een extra impuls nodig was voor de kwaliteit van de zorgstructuur in het primair onderwijs. De achterliggende gedachte was dat dit diende te gebeuren in een gezamenlijke inspanning van alle relevante organisaties. Het project WSNS+ staat onder de bestuurlijke verantwoordelijkheid van de Stuurgroep WSNS+. Daarin zijn alle onderwijsorganisaties vertegenwoordigd, deels met beslissingsbevoegdheid (besturenorganisaties, schoolleidersorganisaties en vakorganisaties) en deels met een waarnemende en/of adviserende rol (ouderorganisaties, Inspectie van het onderwijs, Ministerie van OCenW en het Platform voor coördinatoren). Het project bestaat uit twee componenten. De eerste component omvat de landelijke projecten die in het Plan van Aanpak worden geschetst. De tweede component omvat de activiteiten van de Expertgroep Plaatsingsbeleid, die samenwerkingsverbanden met specifieke problematiek ondersteunt. Deze expertgroep was al enkele jaren actief bij het ondersteunen van samenwerkingsverbanden met een hoog deelnamepercentage en/of wachtlijsten voor het speciaal basisonderwijs (zie Ministerie van OCenW, 2001).

Het gevoel dat een extra impuls nodig was, werd vooral gevoed door signalen van de Inspectie van het onderwijs over een achteruitgang in de kwaliteit van de zorgstructuur van scholen en in het vermogen van leerkrachten om het onderwijs voldoende af te stemmen op verschillen tussen leerlingen. De Inspectie van het onderwijs (2002) constateerde dat in het schooljaar 2000/2001 de afstemming op de onderwijsbehoeften aan de gestelde kwaliteitskenmerken voldeed op 30,5% van de scholen. Twee jaar eerder was dat nog het geval bij ruim 39% van de scholen. De leerlingenzorg voldeed op 46% van de scholen aan de door de inspectie gestelde eisen (twee jaar eerder was dat 58%). De kwaliteitszorg werd in 25,5% van de scholen als voldoende beoordeeld en lag daarmee ongeveer op hetzelfde niveau als twee jaar eerder. Deze cijfers vorm-

den het vertrekpunt voor de cijfermatige doelen die WSNS+ zich heeft gesteld (zie paragraaf 2.1 en 2.2).

Op basis van de diverse activiteitenplannen en terugblikken van de projectgroep WSNS+, worden in dit hoofdstuk de doelen en activiteiten van WSNS+ van de afgelopen 4 jaar besproken. De analyseperiode – maart 2002 tot en met maart 2006 – is daartoe opgesplitst in drie periodes. De eerste periode loopt van maart 2002 tot het einde van het schooljaar 2003/04. Deze periode omvat meerdere schooljaren, omdat de doelstellingen binnen deze schooljaren niet zijn gewijzigd en er ook geen grote accentverschuivingen hebben plaatsgevonden. De tweede periode betreft het schooljaar 2004/05. In deze periode zijn er wel nieuwe doelstellingen geformuleerd omdat de opdracht van WSNS+ door het ministerie werd verlengd en diverse beleidsontwikkelingen van invloed waren op de vorm van ondersteuning door WSNS+. De derde en laatste periode, het schooljaar 2005/06 is ook apart genomen, omdat hier sprake is van nieuwe accenten en beleidsontwikkelingen, mede door het aflopen van het project.

In de volgende paragrafen wordt per periode aandacht besteed aan de doelstellingen en ambities van WSNS+, de voorgenomen activiteiten en werkwijzen en de daadwerkelijk uitgevoerde activiteiten en werkwijzen.⁴ Het hoofdstuk wordt afgesloten met enkele conclusies.

1.2 Eerste periode: maart 2002 – einde schooljaar 2003/04

1.2.1 Doelstellingen

De specifieke doelstellingen van WSNS+ voor deze eerste periode kunnen worden onderverdeeld in vier hoofddoelstellingen, met daaronder een aantal subdoelstellingen. In tabel 1.1 worden deze weergegeven (Van der Pluijm e.a., 2002). Daarbij moet worden opgemerkt dat ten tijde van de oprichting van WSNS+ ook de problematiek rond de wachtlijsten voor speciaal basisonderwijs speelde. In principe was er vanaf 1994 een daling te zien in het deelnamepercentage van leerlingen aan het speciaal basisonderwijs (van 3,8% naar 3,2%), maar in de schooljaren 2001/02 en 2002/03 deed zich weer een stijgende trend voor. WSNS+ had daardoor naast de vier hoofddoelstellingen ook de opdracht een bijdrage te leveren aan het verminderen van het deelnamepercentage van leerlingen aan het speciaal basisonderwijs (Vermaas & Van der Pluijm, 2005).

⁴ De laatste paragraaf, betreffende het schooljaar 2005/06, heeft een wat afwijkend karakter, omdat van deze periode op het moment van schrijven nog te weinig gegevens beschikbaar zijn.

Tabel 1.1 – Doelstellingen WSNS+ voor de periode maart 2002 – einde schooljaar 2003/04

Hoofddoelstellingen	Subdoelstellingen	Percentuele invulling
1. Verbetering zorgkwaliteit basisschool	a. de leerlingenzorg van de basisschool verbetert	65% van de basisscholen scoort 'meer sterk dan zwak'
	b. de mate van afstemming van het onderwijs op de behoefte van leerlingen verbetert	45% van de basisscholen scoort 'meer sterk dan zwak'
	c. het percentage veelverwijzende basisscholen neemt af	afname tot 10% van totaal aantal basisscholen
2. Verbetering kwaliteit sbo	a. in het schoolplan moet duidelijk verwoord zijn wat het schoolontwerp is en welk beleid de school voert met betrekking tot de kwaliteit van het onderwijs	75% dient dit in voldoende mate te realiseren
	b. hulpvragen van leerlingen moeten worden vastgesteld en vertaald in concrete handelingsplannen	60% dient dit in voldoende mate te realiseren
3. Toename boven-schoolse zorg in swv	a. het continuüm van zorg van het swv verbreedt	20% van de swv moet drie of meer zorgalternatieven kunnen bieden
	b. de wachttijd voor het afgeven van een PCL-beschikking vermindert	wachttijd tussen aanmelden en afgeven beschikking < 8 weken en wachttijd onderzoek voortraject < 3 maanden
	c. swv voeren een systeem voor interne kwaliteitszorg in	20% van de swv moet een dergelijk systeem hebben ingevoerd
4. Toename samenwerking in de regio	swv moeten hun zorgbeleid actief gaan afstemmen met het kwaliteitsbeleid van scholen en het beleid van REC's, VO, bureaus Jeugdzorg en gemeente	n.v.t.
5. Vermindering deelname% sbo	de stijgende trend van het deelnamepercentage van leerlingen aan het speciaal basisonderwijs moet worden omgebogen in een dalende trend.	verlaging van het deelname% tot 2,9%

1.2.2 Activiteiten en werkwijze

Activiteiten

Het centrale thema van de WSNS+-activiteiten in de eerste periode was integrale leerlingenzorg. Dit is bestuurlijk, organisatorisch en inhoudelijk afgestemde zorg voor leerlingen die behoefte hebben aan specifieke en gerichte (individuele) ondersteuning en begeleiding (Van der Pluijm e.a., 2003). De activiteiten zijn in deze periode in drie hoofdlijnen ondergebracht (Van der Pluijm e.a., 2002, 2003): ‘Inhoud en Zorg’, dat zich richtte op het niveau van de klas en de school, ‘Sturing en Management’, dat zich richtte op het niveau van het samenwerkingsverband en de regio, en ‘Communicatie en Ondersteuning’. Per hoofdlijn wordt hieronder kort aangegeven waar de activiteiten op gericht waren.⁵

Groep en School (Inhoud en Zorg)

Op het niveau van het basisonderwijs waren de activiteiten gericht op professionalisering van leraren en intern begeleiders, kwaliteitsverbetering van leerlingenzorg, verwijsgedrag van scholen en leraren, handelingsgericht werken en afstemming van de zorg op school met de zorg in het samenwerkingsverband. Op het niveau van speciaal basisonderwijs waren de activiteiten gericht op de zorgkwaliteit van de speciale basisschool, op de inhoudelijke uitwerkingen van het schoolontwerp en op het organiseren van thematische sbo-dagen.

Samenwerkingsverband en de Regio (Sturing en Management)

Op het niveau van het samenwerkingsverband in de regio was vooral veel aandacht voor afstemming met onder andere Jeugdzorg, Onderwijsachterstandenbeleid (OAB), VMBO en Leerlinggebonden financiering (LGF). Daarnaast waren er activiteiten op het gebied van bestuur & coördinatie (bijvoorbeeld pilots netwerkvorming), ken- en stuurgetallen (bijvoorbeeld de WSNS+-monitor) en financiën (bijvoorbeeld de actualisatie van de rekenflop).

Communicatie en Ondersteuning

Onder deze categorie vallen activiteiten die geplaatst kunnen worden onder schriftelijke communicatie (bijvoorbeeld de nieuwsbrief WSNS+, verschillende brochures en het platform WSNS) en overige vormen van ondersteuning (bijvoorbeeld ronde tafel-bijeenkomsten, lerarendagen, netwerken en het platform coördinatoren).

5 In het kader van de vergelijkbaarheid met de volgende twee periodes is ervoor gekozen om voor de eerste twee hoofdlijnen uit te gaan van de latere (meer bekende) namen.

Werkwijze

Bij de doelstellingen voor deze periode speelden vooral schoolontwikkeling en ontwikkeling van vakmanschap van de leraar een rol. Vragen uit de praktijk moesten centraal staan om ervoor te zorgen dat de activiteiten ondersteuning boden bij vragen en problemen van mensen in de samenwerkingsverbanden. Het accent lag op de implementatie van producten en niet op het ontwikkelen van nieuwe producten. Omdat er naast WSNS ook nog andere trajecten liepen, moest er zo veel mogelijk aansluiting en afstemming gezocht worden met deze trajecten (bijvoorbeeld WEC, Jeugdzorg en OAB). Hierbij kon de regionale infrastructuur optimaal worden benut door partners in de omgeving van de school (REC, lokale overheid, etc.) te betrekken.

In deze periode wilde WSNS+ onder de noemer 'leren van elkaar' het accent meer leggen op het primaire proces, waarbij de verhoging van de kwaliteit van leerlingenzorg in klas en school prioriteit kreeg. Omdat uit de praktijk bleek dat landelijke externe sturing vaak niet werkte, is ervoor gekozen om het verbeteren van het primair proces vanuit de samenwerkingsverbanden zelf plaats te laten vinden. De sturing van WSNS+ was dan ook vooral gericht op het mobiliseren van de energie binnen het samenwerkingsverband, het aansluiten op de individuele vragen van samenwerkingsverbanden en/of scholen en het zoeken naar oplossingen bij peergroepen (bijvoorbeeld door middel van lerarennetwerken, lerarenkringen en kijk- en leerscholen). Deze getrapte aanpak kenmerkt de manier van werken van WSNS+. De scholen en leerkrachten zijn dus in beginsel geen groepen die rechtstreeks worden aangesproken. Voor de verschillende instanties in de regio geldt hetzelfde. Het WSNS-samenwerkingsverband vormt steeds het directe aanspreekpunt. Vanuit het samenwerkingsverband moeten de activiteiten in de richting van de scholen en van de regio vorm krijgen, waarbij WSNS+ voor de ondersteuning zorg draagt.

1.2.3 Evaluatie eerste periode

Werkwijze

De aan het begin van deze periode beoogde werkwijze is grotendeels gevolgd. WSNS+ heeft zich vooral gericht op het mobiliseren van de kennis en expertise in de samenwerkingsverbanden, onder meer door het opzetten van diverse netwerken (peergroepen) en het uitvoeren van professionaliseringsactiviteiten.

Samen met de AVS heeft WSNS een professionaliseringslijn voor bovenschoolse directeuren en zorgcoördinatoren opgezet. Hierin doen deelnemers kennis en vaardigheden op rondom procesmanagement van bovenschoolse leerlingenzorg. Daarnaast is er een speciaal opleidingstraject ontwikkeld voor beginnende coördinatoren.

Het samenwerkingsverband was in deze periode steeds de ingang om de activiteiten uit te zetten; de coördinatoren vormden als aanspreekpunt de schakel tussen WSNS+, het samenwerkingsverband en de scholen (IVA, ITS en SCO-Kohnstamminstituut, 2006). Er is dan ook ruim aandacht besteed aan de positie van de coördinator en zijn of haar functioneren binnen een netwerk met verschillende partijen. Daarnaast is veel aandacht besteed aan de professionalisering van intern begeleiders, omdat zij een cruciale rol speelden bij het opzetten van een goede structuur voor leerlingenzorg. In bijna alle WSNS-samenwerkingsverbanden zijn (regionale) netwerken van intern begeleiders (IB-ers) opgericht. Daarin wisselen zij ervaringen uit. Bovendien worden deze netwerken gebruikt voor het versterken van de competenties van de IB-ers en leveren ze een wezenlijke bijdrage aan de bewustwording op het gebied van de problematiek van leerlingen en leerlingenzorg. Ook vormen zij een belangrijke schakel tussen de scholen en de (coördinatoren van) WSNS-samenwerkingsverbanden.

Naast het bevorderen van 'leren van elkaar' heeft WSNS+ vooral een ondersteunende rol gespeeld. Algemene ondersteuning is onder andere geboden in de vorm van het ontwikkelen van methodieken en het organiseren van conferenties. Ondersteuning op maat heeft met name plaats gevonden via de regioconsulenten die onder andere begeleiding hebben gegeven bij de implementatie van een aantal activiteiten en instrumenten in de samenwerkingsverbanden. Ook heeft WSNS+ de sbo-scholen ondersteund bij de ontwikkeling en implementatie van onderwijsleermethoden op het gebied van taal en lezen en rekenen voor het speciaal basisonderwijs (Stuurgroep WSNS+, 2005a; Van der Pluijm e.a., 2004a).

Activiteiten

Om de doelstellingen te kunnen behalen die aan het begin van de periode waren gesteld, zijn vele activiteiten uitgevoerd en instrumenten ontwikkeld.⁶ Nagenoeg alle activiteiten die aan het begin van deze periode gepland waren, zijn ook uitgevoerd. Hieronder volgt een greep uit de vele activiteiten.

Ten aanzien van de hoofdlijn Groep en School zijn onder andere lerarendagen georganiseerd en masterclasses over de inhoud van zorg gehouden.

6 In bijlage 3 is een overzicht opgenomen van een aantal aansprekende projecten en activiteiten die gedurende de gehele WSNS+ ondersteuningsperiode zijn uitgevoerd.

Sinds het schooljaar 2002/03 heeft WSNS+ diverse masterclasses georganiseerd voor organisaties uit de educatieve infrastructuur die elk georganiseerd worden rond een bepaald thema. Het doel van de masterclasses was om medewerkers van onderwijsinstellingen en –organisaties (bijvoorbeeld schoolbegeleidingsdiensten en PABO's) te scholen op het gebied van WSNS-thema's, producten en materialen, zodat zij deze konden overdragen aan scholen en samenwerkingsverbanden. De masterclasses zijn door de deelnemers over het algemeen positief beoordeeld. De meerderheid van de deelnemers heeft aangegeven dat hun expertise vergroot is door het deelnemen aan de masterclass.

Ook zijn een aantal innovatieve projecten gestart, zoals LISBO (Lees Impuls Speciaal Basis Onderwijs; dit besteedt aandacht aan het stimuleren van vlot lezen in het speciaal basisonderwijs (Vernooy, 2003)), schoolportretten en de kijk- en leerroute. Met betrekking tot het speciaal basisonderwijs zijn er onder andere masterclasses voor sbo-begeleiders geweest en zijn er rond de thema's taal en lezen, rekenen en wiskunde en handelingsgericht werken diverse conferenties georganiseerd. Voorts zijn diverse instrumenten ter ondersteuning van de leerlingenzorg ontwikkeld, zoals de zorgscan en de zorgprofielen.

De zorgscan is een kwaliteitszorginstrument waarmee de stand van zaken van de kwaliteit van het zorgaanbod op schoolniveau in kaart wordt gebracht. Als alle scholen binnen een samenwerkingsverband deze zorgscan afnemen, is het mogelijk met deze gegevens een beeld te krijgen van de (sterke en zwakke kanten van de) kwaliteit van de zorg op het niveau van het samenwerkingsverband.

Ten aanzien van de hoofdlijn Samenwerkingsverband en de Regio is veel gedaan op het gebied van netwerksturing. Er is een begin gemaakt met de ontwikkeling van een managementgame over netwerken en er zijn pilots uitgevoerd met als thema 'netwerkvorming'. Met betrekking tot kwaliteitsbeleid is het informatiecentrum voor ken- en stuurgetallen aangepast en geactualiseerd met gegevens van Cfi, de Inspectie van het Onderwijs en WSNS+-monitoregegevens. Ook is een start gemaakt met het bevorderen van de regionale samenwerking. Er zijn bijvoorbeeld conferenties gehouden over afstemming in de regio en er is een aanpak ontwikkeld op het punt van de overdracht van zorgleerlingen van het primair naar het voortgezet onderwijs.

Wat betreft de lijn Communicatie en Ondersteuning zijn verschillende projecten opgezet, waaronder diverse conferenties en brochures. Daarnaast zijn de regioconsulenten ingezet die ieder binnen hun eigen regio alle samenwerkingsverbanden hebben bezocht. Informatie is onder andere verspreid middels de nieuwsbrief voor coördinatoren, de Standaard+ (krant voor leraren) en de website www.platformwsns.nl.

Van de conferenties is de jaarlijkse landelijke driedaagse conferentie in Lunteren het belangrijkste evenement. Dat is een ontmoetingsplaats voor mensen uit de onderwijspraktijk, bovenschoolse en externe deskundigen en de projectorganisatie WSNS+.

Doelstellingen

Tabel 1.2 laat zien dat de doelstellingen ten aanzien van het verbeteren van de zorgkwaliteit op de basisschool aan het eind van schooljaar 2003/04 gehaald zijn (Stuurgroep WSNS+, 2005b). Met betrekking tot de doelstellingen voor de speciale basisschool zijn geen cijfermatige gegevens beschikbaar. Wel werd door de inspectie opgemerkt dat het speciaal basisonderwijs op het gebied van kwaliteitszorg niet meer onder deed voor het reguliere basisonderwijs (Inspectie van het Onderwijs, 2005). Ook is bekend dat de plaatsingstijden voor de speciale basisschool in 2004 waren afgenomen. Wachtijden waren afgenomen en leerlingen werden sneller geplaatst (zie bijlage 4).

De doelstelling gericht op het aantal bovenschoolse zorgvoorzieningen is gerealiseerd. Uit de WSNS-monitor 2003 blijkt dat 43% van de samenwerkingsverbanden over drie of meer voorzieningen beschikte⁷. Het meest voorkomend waren preventieve ambulante begeleiding (in 78% van de SWV's), een orthopedagoog (58%) en schoolmaatschappelijk werk (53%). Over het percentage samenwerkingsverbanden dat met een systeem voor kwaliteitszorg werkt, zijn geen gegevens beschikbaar. Wel geeft 53% van de coördinatoren in de WSNS-monitor van 2004 aan dat in dit schooljaar door het samenwerkingsverband actie wordt ondernomen op genoemd punt. Wat betreft de samenwerking en afstemming in de regio constateerde de WSNS-monitor over de betreffende periode dat deze voorzichtig van de grond kwam, maar dat hier nog verbeteringen mogelijk waren. Vooral de samenwerking met jeugdzorg verliep nog moeizaam. Met betrekking tot de doelstelling ten aanzien van het deelnamepercentage kan gesteld worden dat het de goede kant op ging. De stijgende trend die zich in de schooljaren 2001/02 en 2002/03 voordeed, werd in het schooljaar 2003/04 omgebogen en het deelnamepercentage stond aan het eind van het schooljaar weer op 3,2% (Sontag e.a., 2004).

7 In 2004 is deze vraag in een andere vorm opgenomen. De gegevens van 2003 geven op dit punt meer informatie.

Tabel 1.2 – Realisatie doelstellingen WSNS+ aan het eind van schooljaar 2003/04

Hoofddoelstelling	Realisatie
Verbetering zorgkwaliteit basisschool	a. leerlingenzorg 74% van de basisscholen scoorde 'meer sterk dan zwak' op het gebied van leerlingenzorg → doelstelling behaald
	b. afstemming onderwijs 48% van de basisscholen scoorde 'meer sterk dan zwak' op het gebied van afstemming van het onderwijs op de behoeften van leerlingen → doelstelling behaald
	c. percentage veelverwijzende scholen geen cijfers beschikbaar, maar nog weinig swv's voeren beleid gericht op veel-verwijzende scholen
Verbetering kwaliteit sbo	a. schoolontwerp en beleid kwaliteitszorg geen cijfers beschikbaar; volgens inspectie van het onderwijs is kwaliteitszorg verbeterd en zijn de plaatsingstijden afgenomen
	b. hulpvragen vertalen in concrete handelingsplannen geen cijfers beschikbaar
Toename bovenschoolse zorg in swv	a. verbreding continuüm van zorg 43% van de swv's beschikt over 3 of meer bovenscholse bekostigde zorgvoorzieningen (wsns-monitor 2003) → doelstelling behaald
	b. wachttijd pcl-beschikking in 97% van de swv's is de termijn van 8 weken tussen aanmelding en beschikking gehaald → doelstelling bijna volledig behaald
	c. invoering systeem van interne kwaliteitszorg geen cijfers beschikbaar over systemen; uit WSNS-monitor blijkt wel dat in 53% van de swv's dit schooljaar actie wordt ondernomen op dit gebied
Toename samenwerking in de regio	geen cijfermatige doelen gesteld
Vermindering deelnamepercentage sbo	de stijgende trend is omgebogen, het deelnamepercentage is gedaald naar 3,2%

1.3 Tweede periode: schooljaar 2004/05

1.3.1 Ambitie en doelstellingen

Ondanks het feit dat in de eerste periode de doelstellingen ten aanzien van het verbeteren van de zorgkwaliteit in het basisonderwijs waren gehaald (zie paragraaf 1.2.3), was er nog steeds behoefte aan extra aandacht voor de afstemming tussen onderwijs

en onderwijsbehoeften van kinderen (Van der Pluijm e.a., 2004a). Met name de omgang van leraren met verschillen tussen kinderen was nog niet optimaal, hoewel er al wel verbeteringen op de werkvloer zichtbaar waren (Smeets e.a., 2004). WSNS+ richtte zich daarom in de tweede periode vooral op het beter om kunnen gaan met verschillen tussen kinderen. Ook werd in deze periode benadrukt dat bij het invoeren van nieuwe organisatievormen van het onderwijs de focus ook op leerlingniveau moest komen te liggen (Stuurgroep WSNS+, 2005a).

In het verlengde van het bovenstaande was de ambitie van WSNS+ voor de tweede periode het leveren van een duurzame en aantoonbare verbetering van de leerlingenzorg, zodat alle leerlingen passend onderwijs konden krijgen (Van der Pluijm e.a., 2004b). Dat wil zeggen dat:

- in de groep de leerlingenzorg zodanig moet worden ingericht dat aan alle leerlingen goed onderwijs wordt geboden, onderwijs dat optimaal is afgestemd op de onderwijsbehoeften van de leerling;
- in de school beargumenteerde en verantwoorde keuzes moeten worden gemaakt met betrekking tot schoolontwikkeling in relatie tot leerlingenzorg;
- in samenwerkingsverband en regio een zorgstructuur moet worden opgezet waarin leerlingen die extra zorg nodig hebben adequaat, zo dichtbij mogelijk en op korte termijn die ondersteuning ook kunnen krijgen, zodanig dat er voor alle kinderen een passend onderwijs- en/of begeleidingsaanbod is.

Om de ambitie te realiseren, werden voor deze periode nieuwe doelstellingen geformuleerd. In tabel 1.3 worden deze doelstellingen weergegeven. Wat opvalt, is dat voor het basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs de doelstellingen zijn samengevoegd, terwijl voor samenwerkingsverbanden en regio's aparte doelstellingen zijn gehanteerd. De doelstelling met betrekking tot het verminderen van het deelnamepercentage van leerlingen aan het speciaal basisonderwijs is in deze periode niet gewijzigd.

Tabel 1.3 – Doelstellingen WSNS+ voor de periode schooljaar 2004/05

Niveau	Subdoelstelling	Percentuele invulling
<i>Basisscholen en scholen voor speciaal basisonderwijs</i>	1. verbeteren leerlingenzorg	80% van de scholen moet door inspectie als 'voldoende' worden beoordeeld
	2. verbeteren afstemmen onderwijs op behoefte van leerlingen	50% van de scholen moet door inspectie als 'voldoende' worden beoordeeld
	3. toename mate waarin scholen systematisch handelingsplannen opstellen voor leerlingen met extra zorgbehoeften	85% van de scholen moet door de inspectie als 'voldoende' worden beoordeeld
<i>Samenwerkingsverbanden</i>	verbeteren van (bovenschoolse) leerlingenzorg door gebruik te maken van cyclisch en systematisch kwaliteitsbeleid	50% van de samenwerkingsverbanden moet dit realiseren
<i>Regio's</i>	realiseren van regionale of lokale samenwerking met Jeugdzorg, voortgezet onderwijs, REC's en OAB op lokaal niveau	50% van de samenwerkingsverbanden moet dit realiseren
<i>Vermindering deelnamepercentage sbo</i>	daling van het deelnamepercentage van leerlingen aan het speciaal basisonderwijs	verlaging van het deelnamepercentage tot 2,9%

1.3.2 Activiteiten en werkwijze

Activiteiten

Het accent op inhoud van de zorg in het primaire proces is in deze periode gecontinueerd. Veel voorgenomen activiteiten waren gericht op het verbeteren van onderwijs in de basisschool, zodat daar de kwaliteit van de leerlingenzorg kon verbeteren. Daarnaast kreeg de verbetering van het speciaal basisonderwijs extra aandacht via twee invalshoeken. In de eerste plaats ging het erom dat de speciale basisschool als onderwijsvoorziening moest verbeteren. In de tweede plaats werd het speciaal basisonderwijs gezien en benaderd als een onderdeel van de zorgstructuur van het samenwerkingsverband.

Ook werd er meer accent gelegd op het sturen in netwerken. Het samenwerkingsverband werd steeds meer gezien als een netwerk waarin scholen samenwerken. Bovenschoolse organisatie en aansturing werden hiermee steeds belangrijkere thema's. Er moest aandacht worden besteed aan het samenwerkingsverband in de regionale context en het samenwerkingsverband als zogenaamde 'linking pin'.

Tot slot was in deze periode in het licht van nieuwe opdrachten vanuit OCW sprake van een verbreding van de activiteiten. Hierbij ging het om afstemming met gerelateerde beleidstrajecten als OAB, kwaliteit van de zorg in het VMBO, praktijkonderwijs en leerwegondersteunend onderwijs, de leerlinggebonden financiering in het kader van de WEC en de wet op de jeugdzorg (Van der Pluijm e.a., 2004b).

In het activiteitenplan voor deze periode waren de activiteiten onderverdeeld naar de hoofdlijnen Groep en School, Samenwerkingsverband en de Regio en overige activiteiten. Voor deze indeling was gekozen vanwege de nieuwe uitgangspunten die in het plan van aanpak 2004/06 zijn geformuleerd (Van der Pluijm e.a., 2004b). Hieronder worden de activiteiten per hoofdlijn nader toegelicht.⁸

Groep en School

In deze hoofdlijn werden in de betreffende periode de volgende drie accenten bij de invulling van de integrale leerlingenzorg gelegd:

- Planmatige leerlingenzorg: hierbij waren de uitgangspunten dat alle kinderen zorg nodig hebben, dat voor ieder kind plek moet zijn binnen de regio en dat men preventief en pro-actief moet gaan denken en handelen.
- Sociaal emotionele ontwikkeling & gedragsproblemen: hierbij lag de nadruk op het voorkomen van gedragsproblemen. Er werd gestreefd naar een integraal plan in samenwerking met alle partijen.
- Oriëntatie afstemming & onderwijs anders: hierbij was aandacht voor de benodigde cultuuromslag bij de omschakeling van een aanbod- naar een vraaggestuurde aanpak, zoals bij de één-zorgroute.

Daarnaast werd ook binnen dit thema apart gekeken naar de rol van de PABO'S.

Samenwerkingsverband en de Regio

Binnen deze hoofdlijn werden vier accenten gelegd:

Sturing & coördinatie: de sturing van (bovenschoolse) leerlingenzorg vanuit netwerkperspectief stond centraal.

- Bekostiging van samenwerkingsverbanden: hierbij ging het om de voorbereiding op de lumpsum en de omvang van reserveringen en voorzieningen.
- Kwaliteitsbeleid in samenwerkingsverbanden: het ging hier om het streven om in samenspraak met de onderwijsinspectie en Q*primair kwaliteitsbeleid te ontwikkelen en te implementeren.
- Regionale of lokale zorgstructuur: hierbij ging het om opschaling, beleidsbeïnvloeding, integraliteit en monitoring in samenwerking met het LCOJ, operatie JONG en ZIOS ('Zorg in en om de school').

⁸ Om een vergelijking met de vorige periode mogelijk te maken, is er voor gekozen de overige activiteiten onder de noemer Communicatie en Ondersteuning te presenteren.

Communicatie & ondersteuning

Onder deze hoofdlijn vielen alle activiteiten met betrekking tot voorlichting en informatieoverdracht aan de verschillende doelgroepen van WSNS+, zoals de website, nieuwsbrieven, brochures en doelgroepbijeenkomsten. Ook de WSNS+-monitor, interne monitoring en rapportages als activiteitenplannen en terugblikken vielen in deze periode onder de betreffende hoofdlijn.

Werkwijze

In de vorige periode lag met betrekking tot de werkwijze de nadruk vooral op schoolontwikkeling via de 'lerende aanpak'. In de tweede periode is dit principe verder uitgewerkt met als doel het versterken van de professionele dialoog tussen professionals op het gebied van leerlingenzorg. Ook wilde WSNS+ zich vooral weer richten op vragen uit de praktijk en op het primaire proces om de doelstellingen te kunnen behalen. Om de continuïteit van activiteiten en aanpakken te bewaken, kende de werkwijze in deze periode de volgende aandachtspunten:

- voortbouwen op de bestaande aanpak, werkwijze, methodieken en producten;
- optimaal benutten van de lokale en regionale infrastructuur;
- inzetten op zaken die voortvloeiden uit wettelijke kaders, schoolontwikkelingen en knelpunten;
- realiseren van landelijke afstemming, waarbij de infrastructuur van dragende organisaties optimaal kon worden benut en er sprake was van samenwerking met andere organisaties.

In deze periode is tevens de getrapte aanpak uitgebreid met meer directe aandacht voor de regio en de leerkracht. Deze uitbreiding was het gevolg van signalen van coördinatoren die in de WSNS-monitor aangaven te weinig grip te hebben op wat er in de regio en in de school gebeurde.

1.3.3 Evaluatie tweede periode

Werkwijze

De aan het begin van deze periode beoogde werkwijze is grotendeels gevolgd. Vanuit het principe van 'leren van elkaar' ging het er om dat scholen goede voorbeelden zowel konden bekijken als aanleveren. De laagdrempelige variant hiervan hield in dat scholen zichzelf konden presenteren via de website. De intensievere variant bestond uit de kijk- en leerscholen.

WSNS+ hanteert verschillende manieren om goede voorbeelden van innovatieve scholen en samenwerkingsverbanden te verspreiden. Dit gebeurt vooral via geschreven portretten op de website, in het E-zine of in het informatieblad Standaard+ en via presentaties op conferenties. Naast korte beschrijvingen van good practices op de website (www.platformwsns.nl), is recent ook gestart met digitale portfolio's waarin activiteiten en in verband daarmee ontwikkelde producten uitgebreid worden gepresenteerd.

Net als in de voorgaande periode zijn rond bepaalde thema's netwerken gevormd van samenwerkingsverbanden die hiermee verder wilden; de verbanden fungeerden hierbij als platform waarin deelnemende scholen elkaar konden ontmoeten en van gedachten konden wisselen over onderwijs aan zorgleerlingen. Zo is er een netwerk van coördinatoren die zich bezig houden met ken- en stuurgetallen. Er zijn netwerkbijeenkomsten van directeuren van sbo-scholen die betrokken zijn bij het LISBO-project, dat is gericht op het verbeteren van de leesvaardigheid van kinderen. Er zijn netwerken bij het project 'Onderwijs anders'. Ook zijn er ontwikkelnetwerken in de pilots, bestaande uit sleutelpersonen die bij een pilot betrokken zijn. Deze netwerken komen regelmatig bij elkaar en informeren dan elkaar en WSNS+ over de voortgang van hun activiteiten en over vragen die daarbij zijn gerezen.

De regioconsulenten hielden zich in deze periode bezig met onder andere het bieden van ondersteuning op maat, het geven van informatie uit de landelijke beleidslijnen en het op de kaart zetten van de WSNS+-activiteiten. Tevens werden in deze periode diverse pilots gestart waarin geëxperimenteerd werd met verbetering van de zorgstructuur in de regio. Ook werden verschillende managementgames ingezet, zoals 'Ingespeeld' en 'Samen Netwerken'.

In de beleidssimulatie 'Samen netwerken' kunnen de diverse partijen in een samenwerkingsverband (schooldirecteuren, PCL, IB-ers, bovenschools manager, coördinator, bestuurslid) experimenteren met gedrag en ervaren wat het betekent om in een netwerk te functioneren. Het doel van de beleidssimulatie is de deelnemers uit te nodigen tot een betere samenwerking of te laten zien op welke punten de samenwerking niet goed gaat. Door deelname aan de beleidssimulatie worden de deelnemers zich bewust van de interne en externe valkuilen, verbeterpunten en voorwaarden voor het succesvol functioneren van een netwerk.

Activiteiten

In de terugblik van WSNS+ over schooljaar 2004/05 (Stuurgroep WSNS+, 2005b) werd vastgesteld dat nagenoeg alle geplande activiteiten zijn uitgevoerd. Uit evalua-

ties blijkt dat de activiteiten een groot bereik hadden en positief gewaardeerd werden.⁹

Binnen de hoofdlijn Groep en School zijn onder andere activiteiten uitgevoerd met betrekking tot de optimalisering van het zorgtraject en de vormgeving van onderwijsbehoeften. Voorbeelden zijn het project Oriëntatie Afstemming, het project Jonge risicokinderen en netwerken en het project Planmatig werken. Ook zijn er weer nieuwe masterclasses georganiseerd die door de deelnemers wederom positief zijn beoordeeld (Stuurgroep WSNS+, 2005b). Met betrekking tot speciaal basisonderwijs en schoolleiding zijn de activiteiten zoveel mogelijk integraal uitgevoerd met activiteiten gericht op het reguliere basisonderwijs of op het samenwerkingsverband. Een aantal activiteiten die wel specifiek voor het speciaal basisonderwijs zijn uitgevoerd, zijn ondersteuning op maat van een groot aantal sbo-scholen en de oprichting van de werkgroep “Ondersteuning management sbo”.

Binnen de hoofdlijn Samenwerkingsverband en de Regio zijn onder andere activiteiten uitgevoerd met betrekking tot sturing, coördinatie en kwaliteitsbeleid in het samenwerkingsverband. Voorbeelden zijn de pilot netwerksturing, het project checklist ketenverantwoordelijkheid, de ontwikkeling van een waarderingskader voor samenwerkingsverbanden, de georganiseerde regionale kwaliteitsdagen en de ontwikkeling van de toolkit ZEK.

Met behulp van de toolkit ZEK kunnen samenwerkingsverbanden hun eigen kwaliteit in beeld brengen. De toolkit bestaat uit een draaiboek voor de zelfevaluatie en een aantal instrumenten om de eigen kwaliteit in kaart te brengen. Samenwerkingsverbanden die de toolkit gaan gebruiken, krijgen een verplichte introductie door de regioconsulenten om te zorgen voor een juist gebruik van de toolkit. Er bestaat ook een mogelijkheid om begeleiding te krijgen bij de uitvoering van de zelfevaluatie. Naast de toolkit voor WSNS-samenwerkingsverbanden is er ook een versie voor scholen ontwikkeld.

Op het gebied van Communicatie en Ondersteuning zijn de activiteiten en projecten uit de vorige periode voortgezet. De driedaagse conferentie in Lunteren is ook weer georganiseerd en door velen bezocht. De WSNS+-monitor is ook voor deze periode uitgevoerd, alsook de rapportages in de vorm van activiteitenplannen en terugblikken. Tevens zijn diverse handreikingen en brochures uitgegeven.

9 In bijlage 3 is een overzicht opgenomen van een aantal aansprekende projecten en activiteiten die gedurende de gehele WSNS+ ondersteuningsperiode zijn uitgevoerd.

De handreikingen en brochures die uitgegeven zijn, zijn gericht op het ondersteunen van samenwerkingsverbanden bij (1) de organisatie en sturing van het samenwerkingsverband, (2) de inrichting van de zorgstructuur en de samenwerking daaromtrent tussen de scholen binnen het samenwerkingsverband en met externe partners en (3) de bekostiging van de zorg.

Doelstellingen

De belangrijkste gegevens met betrekking tot het behalen van de doelstellingen in deze periode zijn afkomstig van het inspectieverslag over het schooljaar 2004/05 (Inspectie van het onderwijs, 2006). In tabel 1.4 wordt op basis van deze informatie inzicht gegeven in de gerealiseerde doelstellingen. In het vervolg wordt nader ingegaan op het oordeel van de inspectie over deze periode.

Tabel 1.4 – Doelstellingen WSNS+ voor de periode schooljaar 2004/05

Doelstelling	Realisatie
<i>Basisscholen en scholen voor speciaal basisonderwijs</i>	
verbeteren leerlingenzorg	systeem voor zorg en begeleiding voldoet op 71% van de basisscholen aan elementaire eisen; van de sbo-scholen stelt 32% een ontwikkelingsperspectief voor de leerling op; 75% voert zorg planmatig uit
verbeteren afstemmen onderwijs op behoefte van leerlingen	47% stemt het leerstofaanbod voldoende af op relevante verschillen tussen leerlingen
toename mate waarin scholen systematisch handelingsplannen opstellen voor leerlingen met extra zorgbehoeften	extra hulp bij leerachterstand gebeurt bij niet meer dan 80% van de leerlingen op basis van handelingsplan; handelingsplan bij de aanpak van gedragsproblemen is niet gebruikelijk
<i>Samenwerkingsverbanden</i>	
verbeteren (bovenschoolse) leerlingenzorg via cyclisch en systematisch kwaliteitsbeleid	systeem voor zelfevaluatie (ZEK) beschikbaar; geen gegevens over mate van gebruik
<i>Regio's</i>	
realiseren van regionale of lokale samenwerking met Jeugdzorg, VO, REC's en OAB	verloopt nog moeizaam; samenwerking wordt door coördinatoren gemiddeld nog als onvoldoende beoordeeld; jeugdzorgadviesteams zijn actief in 12 % van de swv's
<i>Deelnamepercentage</i>	
daling deelnamepercentage sbo	per 1 oktober 2005 was het deelnamepercentage 3,0%

Volgens de Inspectie van het onderwijs (2006) voldoet de kwaliteit van het systeem voor zorg en begeleiding op 71% procent van de basisscholen aan de elementaire eisen. Ook scoort 47% van de scholen voldoende als het gaat om het afstemmen van het onderwijs op de verschillen tussen leerlingen. In vergelijking met vier jaar geleden rond de start van WSNS+ is op beide terreinen sprake van een stijging van 50%. Tegelijkertijd stelt de inspectie dat er nog ruimte is voor verbeteringen. Een toenemend aantal scholen slaagt er volgens de inspectie niet in hun leerlingen de begeleiding te geven die zij nodig hebben. Voorts constateert de inspectie dat voor lang niet alle leerlingen met een leerachterstand een handelingsplan is opgesteld. Daarnaast constateert de inspectie dat voor leerlingen met een individuele leerlijn in de meeste gevallen een duidelijk en doelgericht plan van aanpak ontbreekt. Ook heeft de helft van de basisscholen geen gericht aanbod op het gebied van sociaal-emotionele problemen en ontbreekt het daar ook aan een signaleringssysteem voor dergelijke problemen. Smeets en Van Gennip (2005) deden onderzoek naar de aanpak van gedragsproblemen in het basisonderwijs. Zij stelden vast dat het in scholen niet gebruikelijk is om bij gedragsproblemen te werken op basis van een handelingsplan. De aanpak van gedragsproblemen is vaak weinig systematisch.

Uit het onderwijsverslag van de inspectie over het schooljaar 2004/05 blijkt dat de kwaliteit van het basisonderwijs ten opzicht van de start van WSNS+ flink gestegen is: er is sprake van een verdubbeling van het aantal scholen dat voldoende scoort op kwaliteitszorg. Wel moet opgemerkt worden dat de kwaliteitszorg ten opzichte van het schooljaar 2003/04 niet gestegen is, terwijl in dat schooljaar nog winst werd geboekt op aspecten als kwaliteitszorg en afstemming op verschillen binnen de groep. De kwaliteitszorg op scholen voor speciaal basisonderwijs gaat wel vooruit en op het gebied van zorg en begeleiding zijn op deze scholen eveneens positieve ontwikkelingen aan de gang. Scholen voor speciaal basisonderwijs werken met veel inzet aan de verbetering van hun kwaliteit, maar zijn volgens de inspectie nog te weinig doelgericht om leerlingen voldoende te laten leren. Volgens de inspectie is 60% van de sbo-scholen onvoldoende gericht op het bereiken van optimale cognitieve resultaten bij leerlingen. Het uitvoeren van zorg verloopt op 75% van de scholen planmatig. Het aantal leerlingen dat wacht op plaatsing in het speciaal basisonderwijs blijft verder afnemen (Inspectie van het Onderwijs, 2006).

Ontwikkelingen op het gebied van samenwerking in de regio vragen om extra aandacht. De samenwerking met Jeugdzorg verloopt bijvoorbeeld nog moeizaam, maar door de komst van jeugdzorgadviesteams (JAT's) is dit aan het verbeteren (Stuurgroep WSNS+, 2005b). Overigens blijkt uit de WSNS-monitor 2005 dat JAT's pas in 12 procent van de samenwerkingsverbanden operationeel zijn. Uit dezelfde monitor blijkt dat coördinatoren de samenwerking met een aantal andere partijen in de regio, waaronder Bureau Jeugdzorg, gemiddeld onvoldoende vinden.

Het deelnamepercentage van leerlingen aan het speciaal basisonderwijs is in deze periode gedaald. Uit de meest recente telgegevens, van 1 oktober 2005, blijkt dat het deelnamepercentage naar 3.0 procent is gezakt (zie bijlage 4). Het doel is dus bijna bereikt. Wel moet opgemerkt worden dat in deze periode het aantal leerlingen in het speciaal onderwijs is gestegen (Smeets, 2004a, 2004b; Inspectie van het Onderwijs, 2006), maar er is nog geen zekerheid over de relatie tussen beide leerlingstromen.

1.4 Derde periode: schooljaar 2005/06

Diverse beleidsontwikkelingen zoals de brede evaluatie in 2004 en de herijkingsbrief van OCW van 2005 hebben consequenties voor de bovenschoolse leerlingenzorg (Stuurgroep WSNS+, 2004). Leraren, scholen, besturen, samenwerkingsverbanden en regionale partners krijgen te maken met nieuwe kaders en nieuwe opdrachten. Uit het activiteitenplan voor het schooljaar 2005/06 blijkt dat WSNS+ de diverse doelgroepen zoveel mogelijk ondersteuning wil bieden bij het implementeren van de diverse ontwikkelingen, maar dat er maar beperkte mogelijkheden zijn, omdat het schooljaar 2005/06 het laatste projectjaar is voor WSNS+. Het ging in deze periode daarom vooral om de volgende aspecten: oogsten, ontwikkelen en continueren (Stuurgroep WSNS+, 2005c).

Oogsten

WSNS+ heeft in deze periode geprobeerd zoveel mogelijk samenwerkingsverbanden en scholen te bereiken met aanpakken, instrumenten etc. die de afgelopen jaren zijn ontwikkeld. Het doel hiervan was om zoveel mogelijk op maat en concreet te werken. Daartoe zijn vrijwel alle betrokkenen bij WSNS+ actief ingezet: regioconsulenten, ambassadeurs, deelprojectleiders en de projectgroepleden zelf. Ook is weer intensief ingestoken op het thema 'leren via netwerken' en zijn zogenaamde Captain's days georganiseerd.

WSNS+ heeft in deze periode Captain's days georganiseerd, waarin leidinggevendenden uit andere sectoren met bovenschoolse managers in gesprek zijn gegaan over bovenschoolse zaken.

Ontwikkelen

Voor een beperkt aantal onderwerpen is geïnvesteerd in het ontwikkelen van nieuwe materialen, instrumenten en aanpakken. Uitgangspunt hierbij was de gezamenlijke ontwikkeling met samenwerkingsverbanden en scholen. Vooral in innovatietrajecten en in activiteiten met betrekking tot de afstemming WSNS-OAB werd hier aandacht aan besteed.

Continuering

Er moest sprake zijn van continuïteit. Lijnen van het vorige schooljaar werden dan ook doorgetrokken. Daarnaast zijn toch ook twee nieuwe activiteiten doorgevoerd, namelijk het bieden van ondersteuning op het gebied van gedragsproblematiek en op het gebied van regionalisering.

1.5 Conclusies

De conclusies kunnen uitgesplitst worden naar conclusies over de gerealiseerde werkwijze en activiteiten en over de gerealiseerde doelen.

Werkwijze en activiteiten

Werkwijze

De manier van werken van WSNS+ wordt gekenmerkt door een getrapte aanpak. Als werkwijze is ervoor gekozen om het verbeteren van het primaire proces vanuit de samenwerkingsverbanden zelf plaats te laten vinden. Het WSNS-samenwerkingsverband vormt voor WSNS+ dus het directe aanspreekpunt. De sturing van WSNS+ is vooral gericht op het mobiliseren van de energie binnen het samenwerkingsverband en het aansluiten op de individuele vragen van samenwerkingsverbanden of die via de samenwerkingsverbanden worden gesteld. Scholen, leerkrachten en de verschillende betrokkenen in de regio moeten vanuit de WSNS-samenwerkingsverbanden aangesproken worden, waarbij WSNS+ voor de ondersteuning zorg draagt. Wel moet opgemerkt worden dat in een later stadium de getrapte aanpak is uitgebreid met meer directe aandacht voor de regio en de leerkracht. Deze uitbreiding was het gevolg van signalen van coördinatoren die in de WSNS-monitor aangaven te weinig grip te hebben op wat er in de regio en in de school gebeurde.

Onder de noemer 'leren van elkaar' heeft WSNS+ het accent gelegd op het uitwisselen van goede voorbeelden en het stimuleren van netwerkvorming voor specifieke doelgroepen (zoals IB-ers en coördinatoren). Ook zijn rond bepaalde thema's netwerken gevormd van samenwerkingsverbanden die hiermee verder wilden.

Naast het bevorderen van 'leren van elkaar' heeft WSNS+ vooral een ondersteunende rol gespeeld. Algemene ondersteuning is onder andere geboden in de vorm van het ontwikkelen van instrumenten ter ondersteuning van de leerlingenzorg (zorgscan, zorgprofielen) en lesmethodieken voor het sbo. Tevens zijn diverse masterclasses en conferenties georganiseerd en brochures uitgegeven. Ondersteuning op maat heeft met name plaats gevonden via de regioconsulenten die onder andere begeleiding hebben geven bij de implementatie van een aantal activiteiten en instrumenten in de samenwerkingsverbanden.

Activiteiten

Uit evaluaties blijkt dat de activiteiten van WSNS+ een groot bereik hadden en positief gewaardeerd werden. In alle perioden hadden de activiteiten primair betrekking op het verbeteren van de leerlingenzorg, maar er waren wel accentverschillen.

In de eerste periode heeft WSNS+ zich vooral gericht op het mobiliseren van de kennis en expertise in de samenwerkingsverbanden, onder meer door het opzetten van diverse netwerken (peergroepen) en het uitvoeren van professionaliseringsactiviteiten, met name voor coördinatoren en IB-ers. Daarnaast zijn pilots uitgevoerd met als thema ‘netwerkvorming’ en is aandacht besteed aan het kwaliteitsbeleid binnen het samenwerkingsverband (ken- en stuurgetallen).

Wat betreft de invulling van de integrale leerlingenzorg lag het accent in de tweede periode op planmatige leerlingenzorg, sociaal emotionele ontwikkeling en gedragsproblemen en de oriëntatie afstemming en onderwijs anders. De verbetering van het speciaal basisonderwijs kreeg daarbij extra aandacht. Ten aanzien van het samenwerkingsverband en de regio werd er meer accent gelegd op het kwaliteitsbeleid in samenwerkingsverbanden en op het sturen in netwerken (onder andere via de managementgames ‘Ingespeeld’ en ‘Samen Netwerken’). Ook werden diverse pilots gestart waarin geëxperimenteerd werd met verbetering van de zorgstructuur in de regio. Tevens was sprake van een verbreding van de activiteiten. Hierbij ging het om afstemming met gerelateerde beleidstrajecten als OAB, LGF en kwaliteit van de zorg in het VMBO.

In het laatste projectjaar van WSNS+ lag het accent vooral op oogsten, ontwikkelen en continueren. Daarnaast zijn twee nieuwe activiteiten doorgevoerd, namelijk het bieden van ondersteuning op het gebied van gedragsproblematiek en op het gebied van regionalisering.

Gerealiseerde doelen

Groep en school

Voor groep en school hebben de doelen betrekking op het verbeteren van de leerlingenzorg, het verbeteren van de afstemming van het onderwijs op de behoeften van leerlingen en het verminderen van het percentage veelverwijzende basisscholen. Extra doelen voor het sbo betreffen het expliciteren van het beleid gericht op de kwaliteit van het onderwijs en het vertalen van hulpvragen van leerlingen in concrete handelingsplannen.

Wat betreft de kwantitatieve doelen op het gebied van groep en school kan geconcludeerd worden dat in de eerste periode (maart 2002 – juni 2004) een duidelijke positieve ontwikkeling zichtbaar was. De doelen rond leerlingenzorg en afstemming van het onderwijs zijn gehaald. Cijfers over het percentage veelverwijzende scholen en over de kwaliteit van het speciaal basisonderwijs ontbreken. Wel stelt de inspectie dat

het sbo op het gebied van kwaliteitszorg niet (meer) voor het basisonderwijs onderdoet.

Voor de tweede periode (schooljaar 2004/2005) moet geconcludeerd worden dat de stijgende lijn op enkele punten niet is vastgehouden. Volgens de Inspectie van het onderwijs (2006) slaagt een toenemend aantal scholen er niet in hun leerlingen de begeleiding te geven die zij nodig hebben. Daarnaast is meer dan de helft van de sbo-scholen nog te weinig doelgericht om leerlingen voldoende te laten leren. Wordt echter gekeken naar de ontwikkeling op het gebied van leerlingenzorg, het afstemmen van het onderwijs op de individuele leerling en de kwaliteitszorg in de periode waarin WSNS+ actief was, dan blijkt sprake te zijn van een aanzienlijke verbetering. (zie tabel 1.5).

Tabel 1.5 – Ontwikkeling van de zorgkwaliteit in de basisschool in de periode 2001-2005

Doelen WSNS+	Percentage scholen dat voldoende scoort				
	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005
a. leerlingenzorg: 80%	46%	55%	74%	76%	71%
b. afstemming onderwijs: 50%	31%	38%	38%	50%	47%
c. kwaliteitszorg: 50%	26%	27%	26%	55%	53%

Bron: onderwijsverslagen van de Inspectie van het onderwijs (2002 t/m 2006).

Het aandeel scholen waar de leerlingenzorg als voldoende wordt gekwalificeerd, nam toe van rond de helft tot bijna driekwart. De afstemming van het onderwijs was vóór de start van WSNS+ in rond een derde van de scholen voldoende, terwijl in het schooljaar 2004/2005 op dit punt bijna de helft voldeed. Het aantal scholen met een voldoende functionerend systeem van kwaliteitszorg is verdubbeld.

Samenwerkingsverband en regio

Op het niveau van het samenwerkingsverband en de regio heeft WSNS+ drie hoofdoelen geformuleerd: het verbeteren van de bovenschoolse zorg (onder andere door invoering van systematisch kwaliteitsbeleid), het stimuleren van de samenwerking in de regio en het verminderen van het deelnamepercentage in de samenwerkingsverbanden.

Wat betreft de eerste periode kan worden geconstateerd dat het doel op het gebied van het realiseren van een breed aanbod aan bovenschoolse zorgvoorzieningen is gerealiseerd. In 43% van de verbanden zijn drie of meer bovenschoolse voorzieningen be-

schikbaar, waarvan preventieve ambulante begeleiding het meest wordt genoemd. Er zijn geen cijfers beschikbaar over het percentage samenwerkingsverbanden dat gebruik maakt van een kwaliteitszorgsysteem. Wel gaf in het schooljaar 2003-2004 53% van de coördinatoren aan dat het samenwerkingsverband op dat punt actie ondernam. De beoogde vermindering van de wachttijd voor afgifte van een PCL-beschikking is in 97% van de samenwerkingsverbanden gerealiseerd.

In de tweede periode heeft de inspectie van het onderwijs een beoordelingskader gemaakt voor de WSNS-samenwerkingsverbanden. Ook is er een zelfevaluatiekader ontwikkeld door WSNS+. Over het kwaliteitsbeleid in de samenwerkingsverbanden zijn echter nog geen cijfers beschikbaar. Op het gebied van de samenwerking in de regio zijn vorderingen gemaakt, maar verbetering blijft wenselijk, zo blijkt uit de WSNS-monitor. Dat geldt vooral voor de samenwerking met de regionale expertisecentra en met jeugdzorg.

Het sbo-deelnamepercentage in de samenwerkingsverbanden heeft – na een korte stijging – sinds 2002 een dalende lijn ingezet. In oktober 2005 bedroeg het 3,0 procent. Dat is 0,2 procentpunt lager dan bij de start van WSNS+ en het komt in de buurt van het gestelde doel van 2,9%. Dit doel is dus bijna gerealiseerd.

Intermezzo I: Eén-zorgroute

Korte omschrijving

Met het project één-zorgroute van WSNS+ wordt nagestreefd dat leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften vroegtijdig gesignaleerd en adequaat begeleid worden. Doel is om één eenduidige zorgroute uit te stippelen, waarin de beslismomenten en stappen transparant op elkaar afgestemd zijn voor alle betrokkenen. De centrale vraag waar één-zorgroute een antwoord op tracht te geven, is: hoe bereik ik op verschillende niveaus in de keten (school, samenwerkingsverband, regio) een zo optimaal mogelijke afstemming, waardoor leerlingen maximale mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen? Eén-zorgroute biedt leerkrachten en interne begeleiders steun om planmatig om te gaan met de vaak grote verschillen in de behoeften van leerlingen in één groep op het gebied van onderwijs en zorg. Daarnaast vormt ook het realiseren van transparante bovenschoolse zorg een doel van het project en biedt het impulsen om de kwaliteit van de leerlingenzorg op school te verbeteren, leerkrachten en intern begeleiders te professionaliseren en de bovenschoolse samenwerking in de regio te verbeteren.

In het project worden een aantal fasen van implementatie gehanteerd. Het implementatietraject wordt gestart door een procesbegeleider van WSNS+. De procesbegeleiders bereiden de implementatie op het niveau van het samenwerkingsverband voor en zorgen voor afstemming tussen het niveau van het samenwerkingsverband en de implementatie op scholen. Tegelijkertijd worden onderwijsadviseurs opgeleid in een leerwerktraject van één jaar. Na een jaar kan de onderwijsadviseur het gehele proces op zich nemen. De implementatie omvat het instellen van een stuurgroep op het niveau van het samenwerkingsverband en een regionaal netwerk van intern begeleiders en onderwijsadviseurs. Op schoolniveau wordt eveneens een stuurgroep ingesteld. Deze heeft de volgende taken: het invoeren van het werken met groepsplannen, het invoeren van de groeps- en leerlingbespreking aansluitend bij de uitgangspunten van de één-zorgroute, het invoeren van borgingstechnieken en het beschrijven van een visie op zorg, de ketenverantwoordelijkheid en de verdere implementatiestrategie. Vervolgens organiseert de school drie maal een cyclus van groepsplanning rondom één vakgebied voor alle groepen.

Succes- en verbeterpunten

De ervaringen tot nu toe laten zien dat het project afstemming brengt bij de leerkracht en dat het project veel beweging (van onderaf) brengt, ook op het niveau van de samenwerkingsverbanden. Wel blijkt dat het project veel vraagt van de school: de externe ondersteuning vormt slechts een eerste aanzet tot implementatie, de school moet het vooral zelf doen en dat kost tijd en vraagt ook veel van het leiderschap van de directeur.

2 Resultaten van enquêtes

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt op basis van resultaten van enquêtes verslag gedaan van oordelen over WSNS+ en over het realiseren van het WSNS-beleid. Hiertoe zijn gegevens geanalyseerd van drie verschillende bronnen: de WSNS-Monitor, het Prima-cohortonderzoek en een enquête onder coördinatoren van WSNS-samenwerkingsverbanden en bezoekers van de conferentie van WSNS+ in Lunteren. Voor een verantwoording van de analyse van deze bronnen wordt verwezen naar bijlage 2. Er is voor gekozen om de resultaten van de analyses in dit hoofdstuk themagewijs te presenteren. Waar mogelijk¹⁰ wordt een vergelijking gemaakt tussen de situatie in 2001 (de situatie rond de start van WSNS+) en de situatie in 2005.

In paragraaf 2.2 wordt de organisatie en het beleid van de WSNS-samenwerkingsverbanden besproken aan de hand van de WSNS-monitor en het Prima-onderzoek. De oordelen over samenwerking in de regio (op basis van de WSNS-monitor) worden gepresenteerd in paragraaf 2.3. Vervolgens wordt in paragraaf 2.4 een overzicht gegeven van de opvattingen over WSNS+ van 212 betrokkenen uit de praktijk, in kaart gebracht door de genoemde korte enquête die in 2006 is uitgevoerd. Het hoofdstuk sluit in paragraaf 2.5 af met enkele conclusies.

2.2 Organisatie en beleid van de WSNS-samenwerkingsverbanden

Organisatie

Uit de vergelijking tussen de monitor van 2001 en die van 2005 blijkt dat de voorkeur van schoolbesturen voor samenwerkingsvormen die relatief veel ruimte bieden voor autonomie is blijven bestaan. In dat beeld past ook dat er nauwelijks gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid om bovenschoolse personele aanstellingen te realiseren bij de Centrale Dienst van het verband. Qua bovenschoolse voorzieningen valt op dat de beschikbaarheid van ambulante begeleiding tussen 2001 en 2005 verder is toegenomen. Nu beschikken bijna 9 op de 10 samenwerkingsverbanden over ambulante begeleiders tegen 8 op de 10 in 2001.

¹⁰ Dit is op een aantal punten mogelijk door gegevens van de WSNS-monitor uit 2005 te vergelijken met de corresponderende gegevens uit 2001.

Basisscholen over het beleid van het samenwerkingsverband, WSNS en zorg op school

In de zesde meting van het Prima-cohortonderzoek, die in het schooljaar 2004/2005 is uitgevoerd, is extra aandacht besteed aan het onderwijs aan leerlingen met speciale zorgbehoeften. Uit het onderzoek blijkt dat de helft van de directieleden zich op het gebied van leerlingenzorg (zeer) sterk gesteund voelt door het WSNS-samenwerkingsverband. Slechts 5 procent voelt zich op dit gebied niet gesteund. Tabel 2.1 laat zien dat een ruime meerderheid van de directieleden van basisscholen van mening is dat het WSNS-samenwerkingsverband waaraan zij deelnemen de standaardisatie van procedures en de kwaliteit van de leerlingenzorg op school bevordert, beschikt over een goed functionerend netwerk voor intern begeleiders, een bijdrage levert aan scholing op het gebied van leerlingenzorg en scholen stimuleert om met een systeem van kwaliteitszorg te werken. Over de functie van het samenwerkingsverband als schakel tussen onderwijs en jeugdzorg is men minder positief. Een derde van de directieleden is van mening dat het samenwerkingsverband die samenwerking stimuleert, maar ruim een kwart vindt dat dit niet het geval is. De rest twijfelt. Ook beleid gericht op veelverwijzende scholen wordt, afgaand op de mening van de schooldirecties, slechts in een minderheid van de verbanden gevoerd.

Tabel 2.1 – Opvattingen van directies van basisscholen over het WSNS-samenwerkingsverband (n=498 tot 501)

	(zeer) mee oneens	niet oneens / niet eens	(zeer) mee eens
Het samenwerkingsverband beschikt over een goed functionerend netwerk voor IB-ers	5%	13%	81%
Het samenwerkingsverband bevordert de standaardisatie van procedures	4%	15%	81%
Het samenwerkingsverband bevordert de kwaliteit van leerlingenzorg in de basisscholen	8%	21%	72%
Het samenwerkingsverband levert een bijdrage aan scholing t.a.v. leerlingenzorg	13%	19%	68%
Het samenwerkingsverband stimuleert scholen met een kwaliteitszorgsysteem te werken	13%	20%	68%
Het samenwerkingsverband stimuleert de samenwerking tussen basisscholen	17%	26%	56%
Het samenwerkingsverband stimuleert de samenwerking tussen basisscholen en sbo	13%	32%	55%
Het samenwerkingsverband stimuleert de samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg	28%	37%	35%
Het samenwerkingsverband voert beleid dat is gericht op veelverwijzende scholen	34%	40%	26%

Uit tabel 2.2 blijkt dat het merendeel van de directieleden achter het WSNS-beleid staat en veel belang hecht aan het handhaven van zorgleerlingen op de eigen school. Het beleid op school is daar volgens een grote groep ook op gericht. Ook vindt een ruime meerderheid dat hun school een duidelijke visie op en heldere procedures op het gebied van leerlingenzorg heeft. De opvattingen van de leerkrachten gaan in dezelfde richting als die van de directieleden, maar zij stellen zich op de genoemde punten gemiddeld iets gereserveerder op dan hun directies.

Tabel 2.2 – Opvattingen van directies van basisscholen (n=497 tot 501) en van leerkrachten van groep 4, 6 en 8 (n=1964 tot 1993) over WSNS, zorgleerlingen en zorgbeleid

	Directies van basisscholen			Leerkrachten		
	(zeer) mee oneens	niet oneens / niet eens	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens	niet oneens / niet eens	(zeer) mee eens
Op onze school onderschrijven wij de uitgangspunten van Weer Samen Naar School	2%	12%	86%	2%	17%	81%
Op onze school zijn de procedures op het gebied van leerlingenzorg helder	3%	14%	85%	5%	20%	75%
Op onze school vinden wij dat zorgleerlingen zoveel mogelijk op deze school moeten blijven	3%	19%	78%	4%	24%	72%
Onze school heeft een duidelijke visie op het bieden van extra zorg aan zorgleerlingen	2%	19%	78%	8%	25%	68%
Schoolbeleid is erop gericht zoveel mogelijk zorgleerlingen in het basisonderwijs te houden	4%	20%	76%	3%	23%	73%

2.3 Samenwerking in de regio

Uit de WSNS-monitor van 2005 komt naar voren dat WSNS-samenwerkingsverbanden op een aantal gebieden samenwerken met de gemeente, regionale expertisecentra (REC's), het voortgezet onderwijs en Bureau Jeugdzorg. Met de gemeente wordt vooral samengewerkt op bestuurlijk terrein. Op het gebied van kennis uitwisselen, deskundigheidsbevordering, adviseren, signaleren, diagnosticeren, indiceren en afstemmen van het zorgaanbod wordt er het meeste samengewerkt met de REC's. De samenwerking met het voortgezet onderwijs vindt vooral plaats op het gebied van kennis uitwisselen en het uitwisselen van gegevens over zorgleerlingen. Tot slot wordt er met Bureau Jeugdzorg samengewerkt op het gebied van adviseren, begeleiden, diagnosticeren, indiceren en samen zorg aanbieden.

Uit tabel 2.3 blijkt dat de structurele inzet van Bureau Jeugdzorg op het niveau van de bovenschoolse zorgstructuur in de samenwerkingsverbanden en in de scholen tussen 2001 en 2005 is toegenomen. Daarnaast blijkt uit de monitor van 2005 dat bij één op de acht WSNS-samenwerkingsverbanden inmiddels samenwerking met Bureau Jeugdzorg is gerealiseerd in de vorm van een jeugdzorgadviesteam of een vergelijkbaar orgaan. In 2001 was dit slechts het geval in 3% van de verbanden. Zowel in 2001 als in 2005 zegt 29% van de coördinatoren dat de samenwerking met Bureau Jeugdzorg in ontwikkeling is.

Tabel 2.3 – Activiteiten waarbij structurele inzet van Bureau Jeugdzorg beschikbaar is¹¹

	2001 (n=163)	2005 (n=169)
Deelname aan de PCL	4%	12%
Deelname aan zorgplatform	10%	25%
Consultatie van leraren	7%	16%
Deskundigheidsbevordering scholen	3%	8%
Bij (aanvullende) diagnostiek	5%	16%
Hulpverlening aan gezinnen of kinderen	15%	24%

Op alle aspecten van samenwerking in de regio waarop een vergelijking tussen 2001 en 2005 kon worden gemaakt, blijkt de waardering van de coördinatoren toegenomen. Dat geldt voor de samenwerking met de schoolbegeleidingsdienst, het voortgezet onderwijs, de gemeente, zorginstellingen (BJZ, GGD en maatschappelijk werk) en de regionale expertisecentra. In 2005 scoren vooral de samenwerking met de schoolbegeleidingsdienst en de samenwerking met de jeugdgezondheidszorg hoog. Deze wordt door respectievelijk 92% en 72% van de coördinatoren (heel) goed gevonden. Ook de samenwerking met schoolmaatschappelijk werk en met de leerplichtambtenaar wordt door ongeveer de helft hoog aangeslagen. Het laagst scoort de samenwerking met de regionale expertisecentra en dan met name voor de REC's van cluster 2 (voor leerlingen met auditieve problemen) en 4 (voor leerlingen met gedragsproblemen). Hierover is 27% van de coördinatoren (heel) goed te spreken. Overigens blijkt uit de vraag om rapportcijfers te geven voor de ondersteuning door Bureau Jeugdzorg, dat men deze gemiddeld nog onvoldoende vindt.

¹¹ Bij de gegevens betreffen de percentages het aandeel respondenten dat aangeeft dat er sprake is van structurele inzet. De categorieën 'niet structureel', 'weet niet' en niet ingevuld zijn daarbij beschouwd als geen structurele inzet.

2.4 Opvattingen over WSNS+

Onder coördinatoren en onder deelnemers aan de landelijke conferentie van WSNS+ in 2006 in Lunteren is een korte enquête verspreid met acht stellingen over WSNS+. In totaal hebben 212 betrokkenen uit de praktijk de enquête ingevuld. Tabel 2.4 geeft een overzicht van de functies van de respondenten. Bijna drie kwart van de respondenten is coördinator van een WSNS-samenwerkingsverband. Rond een kwart van de respondenten is lid van een PCL. Andere functies van de respondenten zijn intern begeleider of zorgcoördinator van een basisschool, directeur van een sbo-school, directeur van een basisschool en ambulante begeleider.

Tabel 2.4 – Functies van respondenten (meerdere functies mogelijk)

	n=212
Coördinator	73%
Lid PCL	26%
IB-er of zorgcoördinator van een basisschool	15%
Directeur sbo	10%
Directeur basisschool	9%
Ambulant begeleider	8%
Overige functies	4%

Tabel 2.5 laat de reacties van de respondenten zien op de acht stellingen over WSNS+. In grote lijnen komt een positief beeld van WSNS+ naar voren. Veel respondenten vinden dat WSNS+ vooral een belangrijke functie heeft gehad in de kwaliteitsverbetering van de bovenschoolse leerlingenzorg en (in iets mindere mate) van de leerlingenzorg op de basisschool. Opvallend is dat 77% van de coördinatoren vindt dat WSNS+ een belangrijke functie heeft gehad in de kwaliteitsverbetering van de bovenschoolse leerlingenzorg, tegen 88% van de andere functionarissen. Ook is de overheersende mening dat WSNS+ een belangrijke invloed heeft gehad op het denken over de integratie van zorgleerlingen in het reguliere onderwijs. Vier van de vijf respondenten vinden dat WSNS+ of een vergelijkbare organisatie in de toekomst nodig blijft.

Iets minder respondenten - maar toch nog steeds (ruim) de helft - is van mening dat WSNS+ een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan een betere integratie van zorgleerlingen in de basisschool en aan de regionale samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg. Met deze laatste stelling is 54% van de coördinatoren het eens, tegen 41% van de andere functionarissen. Bijna tweederde van de respondenten vindt dan

ook dat WSNS+ zich meer zou moeten gaan richten op de samenwerking in de regio. Ook is 70 procent het eens met de stelling dat WSNS+ zich meer zou moeten gaan richten op de leerkracht in de klas.

Tabel 2.5 – Mening over een aantal stellingen m.b.t. WSNS+ (212 respondenten)

	nee	weet niet	ja
1. WSNS+ heeft een belangrijke functie gehad in de kwaliteitsverbetering van de bovenschoolse leerlingenzorg	11%	9%	80%
2. WSNS+ of een vergelijkbare organisatie blijft ook in de toekomst nodig	11%	9%	80%
3. WSNS+ heeft een belangrijke invloed gehad op het denken over de integratie van zorgleerlingen in het reguliere onderwijs	10%	13%	77%
4. WSNS+ zou zich meer moeten gaan richten op de leerkracht in de klas	20%	10%	70%
5. WSNS+ heeft een belangrijke functie gehad in de kwaliteitsverbetering van de leerlingenzorg op de basisschool	16%	19%	65%
6. WSNS+ zou zich meer moeten gaan richten op de samenwerking in de regio	21%	15%	64%
7. WSNS+ heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan een betere integratie van zorgleerlingen in de basisschool	17%	23%	60%
8. WSNS+ heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de regionale samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg	19%	31%	50%

2.5 Conclusies

De vergelijking tussen de monitoren van 2001 en 2005 laat zien dat de al bestaande voorkeur van besturen voor samenwerkingsvormen die relatief veel ruimte voor autonomie van de scholen laten, is gebleven. Daarbij wordt er nauwelijks gebruik gemaakt van bovenschoolse personele aanstellingen bij de Centrale Dienst. De beschikbaarheid van ambulante begeleiders in de bovenschoolse zorgstructuur is toegenomen. In 2005 beschikten bijna 9 op de 10 samenwerkingsverbanden over dergelijke functionarissen; dit is 10 % meer dan in 2001.

Uit de monitor blijkt dat op verschillende gebieden door de samenwerkingsverbanden wordt samengewerkt met gemeenten, REC's, het voortgezet onderwijs en Bureau Jeugdzorg. Dit gebeurt onder andere op bestuurlijk terrein, maar ook voor deskundigheidsbevordering, adviseren, signaleren en samen zorg bieden. De structurele inzet van Bureau Jeugdzorg is tussen 2001 en 2005 toegenomen, maar de ondersteuning door Bureau Jeugdzorg scoort gemiddeld nog onvoldoende. De waardering van coördinatoren van de samenwerking in de regio blijkt tussen 2001 en 2005 op alle aspecten toegenomen. De samenwerking met de schoolbegeleidingsdienst en met jeugdgezondheidszorg wordt het hoogst gewaardeerd. Vooral de samenwerking met de

clusters 2 en 4 van het REC is nog voor verbetering vatbaar, naast de al genoemde samenwerking met Bureau Jeugdzorg.

Uit het Prima-cohortonderzoek komt naar voren dat het merendeel van zowel directies als leraren van basisscholen belang hecht aan het handhaven van zorgleerlingen op de eigen school. Het beleid op school is daar volgens een grote groep ook op gericht. De directies van basisscholen zijn in het algemeen positief over het WSNS-samenwerkingsverband. De helft van de directieleden voelt zich op het gebied van leerlingenzorg (zeer) sterk gesteund door het WSNS-samenwerkingsverband. Slechts 5% voelt zich op dit gebied niet gesteund. Een ruime meerderheid van de directieleden is van mening dat het WSNS-samenwerkingsverband de standaardisatie van procedures en de kwaliteit van de leerlingenzorg op school bevordert, beschikt over een goed functionerend netwerk voor intern begeleiders, een bijdrage levert aan scholing op het gebied van leerlingenzorg en scholen stimuleert om met een systeem van kwaliteitszorg te werken. Over de functie van het samenwerkingsverband als schakel tussen onderwijs en jeugdzorg is men minder positief. Een derde van de directieleden is van mening dat het samenwerkingsverband die samenwerking stimuleert. Ook beleid gericht op veelverwijzende scholen wordt, afgaand op de mening van de schooldirecties, slechts in een minderheid van de verbanden gevoerd.

Tot slot laat de enquête onder betrokkenen uit de praktijk, merendeels coördinatoren, in grote lijnen een positief beeld van WSNS+ zien. WSNS+ heeft volgens hen met name een belangrijke functie gehad in de kwaliteitsverbetering van bovenschoolse leerlingenzorg en in iets mindere mate van de leerlingenzorg op de basisschool. Ook wordt de invloed van WSNS+ op het denken over de integratie van zorgleerlingen in het reguliere onderwijs veel belang toegedicht.

Intermezzo II: De regioconsulenten

Korte omschrijving

De functie van regioconsulent is per 1 januari 2004 ingesteld, nadat was gebleken dat er in de samenwerkingsverbanden grote behoefte bestaat aan advies op maat van deskundigen met betrekking tot nieuwe ontwikkelingen. De regioconsulenten geven begeleiding bij de implementatie in WSNS-samenwerkingsverbanden van een aantal activiteiten en instrumenten. Er zijn zes regioconsulenten actief. Iedere consulent heeft een eigen regio met ongeveer 40 samenwerkingsverbanden onder zijn / haar hoede. Volgens de WSNS-monitor maakt 99 procent van de samenwerkingsverbanden gebruik van de (gratis) diensten van de regioconsulenten.

De regioconsulenten houden zich vooral bezig met de volgende activiteiten:

- het bezoeken van alle verbanden in hun eigen regio;
- het ontmoeten van de coördinatoren en overig management van de verbanden in hun regio;
- het bieden van ondersteuning op maat;
- gevraagd en ongevraagd adviseren van de verbanden;
- het geven van informatie uit de landelijke beleidslijnen;
- informeren van de verbanden over actuele schoolontwikkelingen en innovatieve ontwikkelingen in het veld;
- de activiteiten van WSNS+ op de kaart zetten;
- het terugkoppelen van informatie uit de verbanden;
- het uitwisselen van alle relevante informatie onderling, opdat er een brede verspreiding ontstaat.

De regioconsulenten ondersteunen bovendien de regionale netwerken van coördinatoren van WSNS-Samenwerkingsverbanden. Door het organiseren van deze bijeenkomsten vindt er een betere afstemming plaats tussen samenwerkingsverbanden en kan informatie verstrekking efficiënt plaatsvinden. De regioconsulenten geven ook per mail snel en direct antwoord op praktische vragen. Ook worden coördinatoren met gelijksoortige problematiek met elkaar in contact gebracht.

Naast de advisering aan en ondersteuning van de WSNS-Samenwerkingsverbanden, vervullen de regioconsulenten een belangrijke functie als intermediair tussen de samenwerkingsverbanden en de projectorganisatie. De terugkoppeling van de regioconsulenten aan de projectorganisatie stelt WSNS+ beter in staat om zicht te houden op vragen die leven in het onderwijsveld en op onderwerpen waarop extra inzet nodig is.

Succes- en verbeterpunten

De regioconsulenten voorzien in een behoefte doordat zij als vraagbaak functioneren voor de samenwerkingsverbanden, doordat zij gerichte ondersteuning bieden en doordat zij oplossingen en materiaal kunnen aandragen die al door anderen zijn ontwikkeld. Sterke punten zijn dat de consulenten beschikken over een integraal overzicht over het terrein en door hun ervaring kunnen inschatten welke oplossingen passen bij de problemen waarmee verbanden worden geconfronteerd. Voor de coördinatoren is het bovendien een voordeel dat de regioconsulent als meedenker fungeert en bovendien als relatieve buitenstaander met een 'frisse blik' naar het verband kan kijken.

Wat de verbeterpunten betreft, moet de verantwoordelijkheid nog meer bij de coördinator van een samenwerkingsverband liggen. Nog te vaak is de regioconsulent degene die een bijeenkomst agendeert, samenroept en leidt. De bedoeling moet zijn dat een regioconsulent aansluit bij een overleg en daar waar nodig ondersteunt. Ook zou het overzicht van goede praktijken nog verder uitgewerkt moeten worden, waardoor de regioconsulent kan 'makelen'. Tot slot zouden de regioconsulenten nog meer vraaggestuurd ingezet kunnen worden. Gedacht kan worden aan vouchers waarmee de samenwerkingsverbanden zelf kunnen betalen of ze een regioconsulent (en welke) inzetten of dat ze de voucher op een andere manier verzilveren.

3 Resultaten van gesprekken

3.1 Inleiding

De driedaagse conferentie in Lunteren, in maart 2006 voor de vijfde maal georganiseerd door WSNS+, bood de mogelijkheid om een aantal direct betrokkenen bij het WSNS-beleid te vragen naar hun ervaringen met WSNS+. Tijdens de conferentie zijn individuele gesprekken gevoerd met experts op het gebied van WSNS (beleidsmakers, praktijkdeskundigen). Daarnaast hebben vier rondetafelgesprekken plaatsgevonden met respectievelijk coördinatoren, leden van Permanente Commissies Leerlingenzorg (PCL), directeurs van scholen voor speciaal basisonderwijs en intern begeleiders. De gesprekken waren boeiend en informatief en leverden in het algemeen een positief oordeel op over hetgeen WSNS+ de afgelopen 4 jaar ondernomen en bereikt heeft.

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste bevindingen van deze gesprekken weergegeven. Eerst wordt ingegaan op het algemene oordeel over 4 jaar WSNS+. Vervolgens wordt gekeken naar het oordeel per hoofdlijn van WSNS+: Groep en School, Samenwerkingsverband en de Regio, Communicatie en Ondersteuning. Daarna wordt aandacht besteed aan de toekomst van de ondersteuningsstructuur die door WSNS+ is opgebouwd. Nadat het eindoordeel van de gesprekspartners over WSNS+ is toegelicht en enkele belangrijke succesfactoren zijn benoemd, sluit het hoofdstuk af met enkele conclusies.

3.2 Algemeen oordeel

Aan de gesprekspartners is gevraagd wat volgens hen de belangrijkste verdiensten van WSNS+ in de afgelopen 4 jaar zijn geweest. De volgende punten zijn meerdere malen genoemd:

- Door toedoen van WSNS+ heeft het thema leerlingenzorg meer en beter handen en voeten gekregen (zorgverbreding, handelingsgericht werken, leerlingvolgsysteem). Dit heeft ertoe bijgedragen dat de kwaliteit van de leerlingenzorg in het primair onderwijs sterk omhoog is gegaan.
- Scholen hebben door WSNS+ geleerd dat samenwerking ‘versterkend’ werkt: minder “opereren op een eiland”, meer contacten en uitwisseling tussen scholen, mensen hebben elkaar gevonden op verschillende lagen.
- WSNS+ heeft bijgedragen aan het terugdringen van de wachtlijsten voor het sbo.

- De omslag naar inhoud en kwaliteit, er is meer aandacht gekomen voor het primaire proces en minder voor de bestuurlijke kant.
- Een belangrijke verdienste is dat WSNS+ er in geslaagd is het veld te bereiken: niet top-down, maar samen met het veld. Het heeft een belangrijke functie in de verstaalslag van beleid naar praktijk.
- De impulsen van WSNS+ hebben tot vernieuwing en professionalisering geleid, bij coördinatoren, IB-ers en ook bij leerkrachten. Sterk is vooral de ontwikkeling van de IB-ers (van individuele hulp aan leerlingen naar coaching/begeleiding van leerkrachten).
- Denken vanuit samenhang, er is een gemeenschappelijk kader ontwikkeld, landelijke en regionale projecten worden onderling met elkaar verbonden. Meer specifiek heeft WSNS+ bijgedragen aan de afstemming tussen samenwerkingsverbanden en andere (regionale) organisaties.

“WSNS+ heeft initiatieven naar zich toegetrokken; heeft een duidelijke visie op beleid en inhoud en werkt dit integraal uit.”

De coördinatoren wijzen daarnaast vooral op de concrete projecten die onder de leiding van WSNS+ zijn gestart. Voor hen zijn de verdiensten van WSNS+ vooral gelegen in het aantal – innovatieve – projecten, de nieuwe inzichten die daarmee werden opgedaan en de mogelijkheid om binnen de projecten van elkaar te leren. De ondersteuning – op maat –, de impuls voor samenwerking en van elkaar leren, de instrumenten, informatie en voorlichting behoren volgens de coördinatoren ook tot de verdiensten van WSNS+. De sbo-directeuren wijzen er op dat WSNS+ met haar werkwijze (organiseren van netwerken, verspreiden van kennis) verbinding in het primair onderwijs tot stand heeft gebracht.

“Het bundelen en landelijk verspreiden van expertise is een belangrijke verdienste van WSNS+. Er wordt gewerkt in een productgerichte omgeving. Kennis die in pilots is ontwikkeld, wordt daarna ook aan anderen doorgegeven.”

Naast de positieve ontwikkelingen die WSNS+ in gang heeft gezet, zijn er ook punten blijven liggen die volgens de betrokkenen te weinig aandacht hebben gehad. De belangrijkste drie punten die genoemd worden hebben betrekking op de drie hoofdlijnen van WSNS+:

- Groep en school: Het omgaan met verschillen tussen kinderen is nog geen dagelijkse praktijk en de betrokkenheid van leerkrachten op dit punt laat soms nog te wensen over. Daarnaast is te weinig aandacht besteed aan de meerwaarde van het sbo en wordt de PCL door scholen en leraren nog te weinig als partner gezien.

- Samenwerkingsverband en de Regio: de afstemming en samenwerking tussen projecten, thema's en organisaties – zowel landelijk als regionaal – staat nog in de kinderschoenen.
- Communicatie en Ondersteuning: de invloed van WSNS+ is nog te weinig zichtbaar op de werkvloer.

Wat opvalt, is dat het gaat om onderwerpen die ook als verdienste worden genoemd, maar die kennelijk nog niet zo ver zijn ontwikkeld als verwacht of gewenst. Om beter zicht te krijgen op de spanning tussen verdiensten en verbeterpunten, wordt in de volgende paragraaf dieper op de drie hoofdlijnen ingegaan. Daarbij wordt steeds betrokken vanuit het oordeel van de gesprekspartners over de uitgevoerde activiteiten.¹²

3.3 Oordeel per hoofdlijn

3.3.1 Groep en School

Over de activiteiten in de lijn Groep en School wordt overwegend positief geoordeeld. Positief is men vooral over de oriëntatie Afstemming & Onderwijs Anders, de conferenties Onderwijs Anders worden hier met name genoemd. Ook is men tevreden over de taal- en leerontwikkeling (onder andere LISBO). Het jonge risicokind is volgens enkele gesprekspartners een wat ondergeschoven kindje, hier valt nog veel winst te halen. Ook het sbo zou meer betrokken moeten worden in deze lijn. De afgelopen jaren is het sbo op het gebied van leerlingenzorg ingehaald door de basisscholen, zo wordt door sommigen gesteld. Verschillende gesprekspartners vinden dan ook dat er onvoldoende aandacht is geweest voor het aantonen van de meerwaarde van het sbo. Ook de sbo-directeuren zelf vinden dat de positie van het speciaal basisonderwijs is ondergesneeuwd en dat ze weinig steun hebben gehad bij het 'opbouwen' van het sbo na de fusies van lom en mlk. Ook vindt een aantal van hen dat er in het basisonderwijs te veel het gevoel heerst dat het sbo moet verdwijnen.

Naast het overwegend positieve oordeel over de activiteiten in deze lijn, vinden veel gesprekspartners dat de zichtbaarheid van het WSNS-beleid op de werkvloer nog onvoldoende is. Ze vinden het jammer dat het gedrag van de leerkracht nog niet echt veranderd is: er is nog steeds te weinig afstemming op verschillen en te weinig onderwijs op maat.

¹² Voor een globaal overzicht van de uitgevoerde activiteiten per hoofdlijn, wordt verwezen naar bijlage 3.

“Feitelijke afstemming op verschillen in het onderwijs is nog geen dagelijkse praktijk. Er wordt nog teveel achteraf gestuurd in plaats van vooraf; er is nog (te) weinig onderwijs op maat vanaf het begin van de schoolloopbaan.”

Niet alle gesprekspartners zijn het hier overigens mee eens. Sommigen stellen dat WSNS wel degelijk op de werkvloer is geland. Volgens hen is er wel sprake van bewustwording en attitudeverandering bij leerkrachten en kijken leerkrachten meer naar wat het kind wel kan. WSNS+ heeft hier actief aan bijgedragen, onder meer door het organiseren van meer lerarenconferenties en -netwerken. Ook in Lunteren zijn deze niveaus nu wel vertegenwoordigd.

*“De kloof is overbrugd, mensen in de school zijn bereikt.”
“Er heeft bewustwording plaatsgevonden. Leerkrachten herkennen nu veel problematiek.”*

Maar, zo benadrukken vrijwel alle gesprekspartners, het is niet mogelijk om alle leraren ‘even een slag te laten maken’. Het handelen van leraren is voor WSNS+ een moeilijk aanknopingspunt. Bovendien is de ondersteuning van WSNS+ primair gericht op (de coördinator in) het samenwerkingsverband. Diverse gesprekspartners vragen zich dan ook af of het mogelijk is om het niveau achter de coördinator en achter het schoolbestuur te bereiken en of dit ook de taak van WSNS+ moet zijn. Of het beleid merkbaar is op de werkvloer is ook afhankelijk van het soort project en de soort activiteit. Sommige projecten hebben een directe impact en consequenties voor leraren (het jonge kind, groepsplannen, dyslexie, taalontwikkeling, etc.). Maar de meeste WSNS+-activiteiten zijn gericht op coördinatoren en SWV’s. Volgens de coördinatoren is dit juist de kracht van WSNS+. Volgens hen is het niet de taak van WSNS+ om een vertaalslag te maken van het beleid naar de klas, maar van de directie en de coördinator. WSNS+ moet de gereedschappen geven om als directie op het primaire niveau door te dringen. WSNS+ is dus mede afhankelijk van de manier waarop anderen vanuit hun eigen opvattingen omgaan met de door WSNS+ aangeboden ondersteuning.

“WSNS+ heeft erg zijn best gedaan een heel scala aan mogelijkheden te bieden; het is de verantwoordelijkheid van schooldirecteuren om hieruit dingen te kiezen die voor hun school mogelijkheden bieden.”

In dit kader stellen de IB-ers dat in veel samenwerkingsverbanden weinig tijd wordt besteed aan scholing van leerkrachten. Ook over het omgaan met verschillen vragen

enkele gesprekspartners zich af of WSNS+ dat heeft laten liggen, of dat het nog een brug te ver is (of gewoon onmogelijk is) omdat leraren tegen de grenzen aanlopen.

Kortom, de gesprekspartners zien nog voldoende verbeterpunten ten aanzien van de toepassing van het WSNS-beleid in de klas, maar geven tegelijkertijd aan dat dit niet het primaire aangrijpingspunt van WSNS+ is geweest. Tevens constateren ze dat op het niveau van de school zeker veranderingen gesignaleerd worden. Voorbeelden hiervan zijn interventies, plaatsingen, de coördinatie van de leerlingenzorg, het contact tussen leerkrachten en IB-ers. Bovendien blijkt uit de onderwijsverslagen dat de kwaliteit van het onderwijsproces is toegenomen, mede doordat vrijwel alle scholen werken met een leerlingvolgsysteem. In het algemeen stellen de gesprekspartners dan ook dat ze vooral de verbetering van de zorgstructuur belangrijk vinden en dat is wel bereikt onder WSNS+.

3.3.2 Samenwerkingsverband en de Regio

Over de activiteiten in de lijn Samenwerkingsverband en de Regio oordeelt men wisselend. Positieve opmerkingen worden er gemaakt over de regionale zorgstructuur, de goede samenwerking op landelijk niveau en met het voortgezet onderwijs. Ook vindt men het een goede aanpak om op lokaal niveau het samenwerkingsverband te ondersteunen bij het zoeken naar partners. Het kwaliteitsbeleid bevindt zich nog in een beginfase. Dit moet verder opgepakt worden, omdat de verbinding tussen kwaliteitszorg en leerlingenzorg steeds meer van belang wordt. Daarnaast stellen de sbo-directeuren dat meer aandacht nodig is voor de bekostigingsproblematiek. Die moet in het kader van de herijking van de zorg goed aangepakt worden.

Wat ook nog niet optimaal is, is het onderling verbinden van projecten door afstemming en samenwerking. Zo zou bijvoorbeeld de overgang van primair naar voortgezet onderwijs meer aandacht moeten krijgen. Het verkrijgen van synergie is belangrijk omdat het steeds om dezelfde kinderen gaat. Volgens een gesprekspartner vergt dit nog een omslag in het denken. Andere gesprekspartners vinden juist dat WSNS+ een belangrijke bijdrage geleverd heeft aan het verkrijgen van meer synergie tussen diverse landelijke lijnen en projecten.

“WSNS+ heeft gezorgd voor één taal, één route, doorgaande lijnen van af voorschools tot en met voortgezet onderwijs.”

Een ander verbeterpunt is dat de samenwerkingsverbanden meer regionaal moeten opereren. De regionale afstemming van het beleid is een zeer complexe ontwikkeling,

maar het begin is er. WSNS+ heeft hierbij volgens de PCL-ers een belangrijke rol gespeeld richting de uitvoering op de werkvloer. De PCL-ers, en ook de IB-ers, hebben dan ook waardering voor de – beginnende – koppeling en afstemming van onderwijs en jeugdzorg (zorgloket, zorgarrangementen). Wel zouden de PCL-ers en de coördinatoren graag meer aandacht zien voor de samenhang tussen het REC en WSNS (heldere verwijscriteria, gebruik maken van elkaars deskundigheid). De sbo-directeuren zijn minder positief; zij zeggen nog weinig te merken van samenwerking met de gemeente, REC's en voortgezet onderwijs. Er is wel samenwerking met de jeugdzorg in de jeugdzorgadviesteams, maar welke rol WSNS+ daarbij speelt is voor de directeuren onduidelijk.

3.3.3 Communicatie en Ondersteuning

Aan de gesprekspartners is gevraagd wat hun oordeel is over de door WSNS+ ingezette communicatie- en ondersteuningsinstrumenten en welke van deze instrumenten in de toekomst gehandhaafd moet worden.

De regioconsulenten worden door iedereen als een zeer waardevol instrument gezien. De regioconsulenten zijn de oren en ogen van het project. Zij hebben veel informatie over ontwikkelingen gegeven aan de projectgroep en veel ondersteuning (vraagbaak, korte lijnen, persoonlijk contact) geboden aan de samenwerkingsverbanden. Een enkele kanttekening: er is meer samenwerking nodig tussen regioconsulenten en praktijkmensen, er is nu te weinig afstemming met de inhoud. Daarnaast zou het instrument breder gebruikt kunnen en moeten worden.

Wat ook zeker moet blijven is de Conferentie Lunteren. De conferentie is een groeiend succes, feest! Dit wordt door alle gesprekspartners beaamd. Veel genoemde kernwoorden zijn sfeer, ontmoeting, veel onderwerpen, netwerken.

“Hier valt iets te halen, niet versnipperd of abstract, maar gericht op deskundigheid en voor alle betrokkenen.”

“De opbrengsten van WSNS+ zijn zichtbaar in Lunteren; mensen zijn gemotiveerd om daar naartoe te komen.”

De Ken- en stuurgetallen site en de WSNS-monitor worden beide als waardevol gezien. Wel wordt opgemerkt dat de ken- en stuurgetallen (nog) gebruikersonvriendelijk zijn en dat de monitor nog te vrijblijvend is omdat er geen gerichte vervolgactie aan gekoppeld is. De diverse ontwikkelde instrumenten worden wisselend beoordeeld, van zinvol tot niet handhaven. Wel wordt opgemerkt dat de zorgscan heel belangrijk

is geweest bij het wegwerken van de wachtlijsten en dat de games mogelijkheden bieden om gesprekken te openen.

Over de andere communicatiemiddelen is men overwegend positief met hier en daar een kritische kanttekening. De website is handig en informatief en heeft een positieve toon, maar kan natuurlijk altijd beter. De brochures zijn helder, informatief en toegankelijk, maar sommige gesprekspartners vragen zich af of ze veel gebruikt worden. De Standaard+ is leuk, laagdrempelig, herkenbaar door de vele praktijkvoorbeelden, zet dingen bij een breder publiek (waaronder ouders) in de kijker en voorziet in een behoefte. Maar de plaats in het geheel is niet duidelijk en het is de vraag of de leraren er mee bereikt worden.

Dat dit laatste belangrijk is, blijkt uit het belangrijkste verbeterpunt ten aanzien van de communicatie en ondersteuning. Coördinatoren stellen dat er meer aandacht moet zijn voor de directe lijn tussen WSNS+ en leerkrachten. Dit levert volgens hen meer betrokkenheid op bij de leerkrachten. In het verlengde hiervan stellen de IB-ers, de PCL-ers en de sbo-directeuren dat de invloed van WSNS+ voor hen eigenlijk onzichtbaar is; het is voor hen vaak onduidelijk uit welke koker (schoolleiding, bestuur, gemeente, WSNS+) de beleidsvoorstellen of activiteiten komen. Zij hebben dan ook behoefte aan meer directe informatie van WSNS+.

“Het is voor mij onvoldoende duidelijk wat de input van WSNS+ is en wat al uit het ingedaalde beleid op samenwerkingsniveau opgepakt of bedacht is.”

3.4 De toekomst van WSNS+

De recente ontwikkelingen met betrekking tot de herijking van de zorg nopen tot nadenken over de manier waarop scholen in de toekomst ondersteund moeten worden. De verplichting tot deelname aan een samenwerkingsverband wordt wellicht in het kader van de herijking en de daaraan gekoppelde invoering van de zorgplicht afgeschaft. Scholen gaan afspraken maken in de regio over een sluitend onderwijsaanbod voor alle leerlingen die extra zorg nodig hebben. Het verschil met de huidige situatie is dat schoolbesturen straks zelf kiezen met wie ze samenwerken, op welke terreinen, en met welke intensiteit.

De meeste gesprekspartners verwachten niet dat de schoolbesturen in staat zijn om zelf een bovenschoolse zorgstructuur in stand te houden. Er zijn daarin wel verschillen tussen besturen – grotere schoolbesturen hebben hier al meer ervaring in dan eenpitters – maar ze kunnen het in ieder geval nooit alleen (behalve de megabesturen), ze zullen daarin moeten samenwerken. Volgens de gesprekspartners zal daarom

behoefte blijven bestaan aan een goede ondersteuningsstructuur. Volgens de coördinatoren is regionale ondersteuning nodig om de zorgplicht te realiseren en ook voor het verkrijgen van voldoende draagvlak. WSNS+ heeft volgens de gesprekspartners dan ook zeker meerwaarde in de toekomst.

In het licht van het bovenstaande uiten alle gesprekspartners hun zorgen of onbegrip over het feit dat WSNS+ wordt stopgezet. Er is veel in gang gezet dat nog afgemaakt moet worden. Enkele gesprekspartners uiten hun zorgen over de terugval die zij verwachten na het stoppen van WSNS+. Wie garandeert het voortbestaan van hetgeen nu bereikt is op het gebied van interzuilare samenwerking en solidariteit? Wie neemt de verantwoordelijkheid voor kwaliteit en kind? De IB-ers stellen dat de ontwikkeling van de samenwerkingsverbanden nog steeds in de steigers staat. Eerst is veel energie gestoken in de ontwikkeling van de IB-er als spin in het web en nu het belangrijkste niveau, de leraar, aan de beurt is, stopt WSNS+ ermee. De coördinatoren zijn bang dat hun inspiratiebron wordt weggenomen, als ook het brede netwerk waarover WSNS+ beschikt.

“Samenwerkingsverbanden en scholen komen steeds dezelfde vragen tegen: ‘hoe pak je dat het beste aan?’ Daarom is en blijft landelijke ondersteuning nodig. Anders gaat iedereen z’n eigen problemen oplossen; dat kost teveel tijd.”

De gesprekspartners zijn het er dan ook over eens dat WSNS+ niet plotseling tot een eind moet komen. Wat in ieder geval doorgezet moet worden, is het bieden van kapstokken, train de trainer, investeren in begeleiders, integraliteit. Wel wordt geconstateerd dat er behoefte is aan een bredere ondersteuningsstructuur dan alleen WSNS+: complete zorg voor het primair onderwijs. Of dit het Platform PO moet/kan zijn, is nog de vraag. Volgens sommigen moet WSNS+ zeker niet in dit platform ondergaan, omdat WSNS herkenbaar moet blijven en omdat de huidige aanpak van WSNS+ zo succesvol is: “never change a winning team!”. Volgens anderen is de komst van het platform juist een aanwinst omdat dan de gehele schoolontwikkeling als aangrijpingspunt voor de ondersteuning wordt genomen. Wel wordt gesteld dat WSNS daarin een eigen plek moet hebben en dat gebruik gemaakt moet worden van de reeds bestaande, door WSNS+ gerealiseerde ondersteuningsstructuur.

“WSNS+ moet herkenbaar blijven. Zij hebben één onderwerp. Als alles ondergebracht gaat worden in één innovatieplatform gaat de herkenbaarheid verloren. Er is veel te doen in het kader van de herijking. WSNS+ is de enige club die daar de know-how voor heeft. Andere innovatieclubs hebben een andere insteek.”

Als laatste hebben de gesprekspartners aangegeven welke factoren volgens hen van belang zijn voor een eventuele doorstart van WSNS+: wat moet zo blijven en wat moet anders? De volgende do's and don'ts werden genoemd:

- het onderwijsachterstandenbeleid en de leerlinggebonden financiering moeten bij WSNS worden ondergebracht;
- nog meer aansluiten bij de vraagkant van scholen en samenwerkingsverbanden;
- niet weer een structuurdiscussie van maken;
- meer aandacht besteden aan de managementkracht binnen de scholen;
- WSNS als merknaam overeind houden, het is niet handig om dat te veranderen;
- de leerling en de leerkracht centraal blijven stellen, inhoudelijk gaat het om de leerling en de uitdaging voor leerkrachten, er zal iets op schoolniveau moeten gebeuren;
- blijven denken vanuit samenhang, er moet overzicht worden geboden, ook over dingen buiten WSNS.

3.5 Eindoordeel en succesfactoren

De eindoordeelen over WSNS+ van de experts zijn unaniem: de rapportcijfers variëren van 8 tot 9. Enkele opmerkingen die daarbij gemaakt werden, zijn: WSNS+ is een van de meest succesvolle trajecten van de afgelopen jaren, cijfer 9 omdat het ze gelukt is om in het veld aan te komen, WSNS+ heeft een verbindende rol voor samenwerkingsverbanden gespeeld, waardering voor de beweging die is ontstaan (het is niet bij een kale beleidsregel gebleven), door de inzet van WSNS+ is het thema WSNS hoger op de agenda gekomen.

De IB-ers geven WSNS+ een (ruim) voldoende met de opmerking dat ze het jammer vinden dat WSNS+ er mee stopt. De PCL-ers geven ook een (ruim) voldoende en waarderen vooral de bindende factor die WSNS+ heeft gespeeld. De coördinatoren oordelen dat ten aanzien van WSNS inhoudelijke zaken op de rails zijn gezet, dat er een belangrijke slag is gemaakt. Dit had nooit zonder WSNS+ gedaan kunnen worden: "Ze wijzen de weg". De sbo-directeuren zijn minder positief over de ondersteuning van WSNS+, vooral omdat volgens hen het belang van het speciaal basisonderwijs onder WSNS+ te weinig aandacht heeft gekregen. Zij geven WSNS+ gemiddeld een kleine voldoende.

"WSNS+ heeft de ontwikkeling op de agenda gezet, initiatieven genomen, deskundigheid aangeboden. Als WSNS+ er niet was geweest, was heel deze ontwikkeling minder geweest."

Tot slot de vraag welke factoren nu vooral aan het succes van WSNS+ hebben bijgedragen. Drie zaken vallen op. Ten eerste wordt de fijne samenwerking genoemd en de cruciale rol van een aantal spelers binnen WSNS+. WSNS+ is gedragen door bepaalde personen (projectleiders van WSNS+ en ook coördinatoren) die dat heel goed hebben gedaan. Deze personen zijn bepalend geweest voor de kwaliteit van het werk: ze zijn verantwoordelijk voor verbindingen en zorgen zelf voor afstemming. Ten tweede wordt vastgesteld dat WSNS+ zeer laagdrempelig en toegankelijk is: vooral de coördinatoren vinden dat de projectgroep veel respons geeft, communicatief is, een transparante structuur heeft en maatwerk levert via de regioconsulenten. Ten derde wordt als belangrijke kracht van WSNS+ genoemd het feit dat het een bindende factor is die bovenbestuurlijk, dus los van belangenorganisaties, opereert.

“Heel positief oordeel; er is veel gebeurd, veel in gang gezet. De uitdaging is: hoe moet het voortgezet worden?”

3.6 Conclusies

Het eindoordeel van de gesprekspartners laat zien dat de waardering voor WSNS+ groot is. WSNS+ heeft bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit van de leerlingenzorg, aan de professionalisering van met name coördinatoren en IB-ers, aan het terugdringen van de wachtlijsten voor het sbo en aan een toename van de samenwerking binnen het samenwerkingsverband. Als WSNS+ er niet was geweest, waren al deze ontwikkelingen volgens de gesprekspartners een stuk minder geweest.

WSNS+ heeft volgens de gesprekspartners een belangrijke functie gehad in de verplaatsing van beleid naar praktijk, in het aanbrengen van samenhang tussen diverse projecten. Ook de werkwijze van WSNS+ - ondersteuning op maat, leren van elkaar – worden door de gesprekspartners zeer gewaardeerd. Ten aanzien van de ingezette ondersteuningsstructuur, zijn de gesprekspartners vooral positief over de regioconsulenten en de conferentie in Lunteren. Ook de informatie rond ken- en stuurgetallen en de WSNS-monitor worden als waardevol gezien.

Wat nog verbeterd zou kunnen worden, is de toepassing van het WSNS-beleid in de klas en de afstemming en samenwerking met regionale partners. Wat opvalt is dat het gaat om onderwerpen die ook als verdienste worden genoemd, maar die kennelijk nog niet zo ver zijn ontwikkeld als verwacht of gewenst. Dit komt ook mede door het feit dat de leerkracht en de regio niet de primaire doelgroepen waren van WSNS+. De activiteiten op deze twee terreinen staan dan ook nog in de kinderschoenen. Wel worden de activiteiten die nu op deze terreinen door WSNS+ worden uitgevoerd positief beoordeeld.

Wat de toekomst betreft vinden de meeste gesprekspartners dat het stopzetten van WSNS+ nadelig is voor de leerlingenzorg. Er is veel in gang gezet dat nog afgemaakt moet worden. Gezien de sterke kanten van WSNS+ - de cruciale rol van bepaalde personen, de laagdrempeligheid en transparante structuur en de bovenbestuurlijke positie – moet in de nieuwe ontwikkelingen de door WSNS+ gerealiseerde ondersteuningsstructuur dan ook gehandhaafd blijven. Wel zal in de toekomst meer aangesloten moeten worden bij de leerling en de leerkracht en bij de vraagkant van scholen en samenwerkingsverbanden. Daarbij moet het denken vanuit samenhang centraal staan.

Intermezzo III: Ken- en stuurgetallen

Korte omschrijving

Uit een inventarisatie van wat er goed en minder goed ging in samenwerkingsverbanden bleek dat sommige samenwerkingsverbanden moeilijk aan relevante (cijfermatige) informatie konden komen, waarmee beleid gevolgd en bijgestuurd kan worden. Daarom heeft WSNS+ op de website een informatiecentrum ingesteld waarin relevante ken- en stuurgetallen beschikbaar gesteld worden aan samenwerkingsverbanden. De site is bedoeld om structuur aan te brengen in de op verschillende plaatsen aanwezige voor coördinatoren bruikbare informatie. Op de site staan diverse gegevens die landelijk verzameld zijn rondom leerlingenzorg. Alle gegevens die tot nu toe via de WSNS-monitor zijn verzameld en die in de toekomst worden verzameld, worden via de site teruggekoppeld. Daarnaast zijn de teldatumgegevens van Cfi beschikbaar: alle gegevens over leerlingenaantallen, deelnamepercentages en leerlingenstromen van de afgelopen jaren. Als derde is informatie van de inspectie over leerlingenzorg opgenomen. Met deze informatie, in combinatie met andere gegevens waarover samenwerkingsverbanden beschikken, kunnen samenwerkingsverbanden nagaan of (beleids-) doelstellingen gehaald worden en waar eventueel bijgestuurd moet worden.

Om coördinatoren die dat willen te ondersteunen bij het gebruik van deze informatie is er een module binnen het opleidingstraject voor coördinatoren gericht op het omgaan met dergelijke informatie. Verder is er een netwerk van coördinatoren waarin geïnteresseerde coördinatoren meedenken over de invulling en de gebruiksmogelijkheden van de site.

Het is de bedoeling in de toekomst ook gegevens over de zelfevaluatie via de site beschikbaar te stellen, zodat alle benodigde sturingsinformatie bij elkaar staat en landelijke en eigen informatie makkelijk geïntegreerd kan worden.

Succes- en verbeterpunten

Op stelselniveau is het informatiecentrum succesvol omdat het gelukt is verschillende dataverzameltrajecten op elkaar af te stemmen, de voor samenwerkingsverbanden relevante informatie rondom leerlingenzorg te bundelen en makkelijk toegankelijk te maken voor coördinatoren (de doelgroep). Het is bovendien niet alleen een verzameling beschikbare data, er vindt terugkoppeling plaats per individueel samenwerkingsverband. Hierdoor kunnen ze zichzelf vergelijken met het landelijke beeld en met individuele andere samenwerkingsverbanden. Ook blijkt uit de pilot waarin samenwerkingsverbanden onder begeleiding de zelfevaluatie uitgevoerd hebben dat deze samenwerkingsverbanden meer gebruik gaan maken van ken- en stuurgetallen.

Er is een aantal verbeterpunten aan het informatiecentrum ken- en stuurgetallen. Ten eerste zijn de gegevens niet heel actueel doordat het lang duurt voordat Cfi informatie over leerlingenstromen levert en de monitor gegevens betrekking hebben op het voorgaande schooljaar. Dit heeft als gevolg dat coördinatoren niet vaak gebruik maken van de site. Ander punt is dat er binnen de samenwerkingsverbanden weinig ervaring aanwezig is over het omgaan met dergelijke informatie. Er is veel ondersteuning nodig voordat coördinatoren weten wat ze met deze getallen kunnen. Een knelpunt op een ander niveau is dat de hele infrastructuur die door het project WSNS+ is opgezet, voor een groot deel dreigt te verdwijnen.

Bijlagen

Bijlage 1 – Literatuuropgave

- Inspectie van het Onderwijs (2004). *Specifieke aanpak wachtlijsten speciaal basisonderwijs. Inspectiemonitor van 49 samenwerkingsverbanden WSNS. Eindrapport*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2005). *Onderwijsverslag 2003/2004*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2006). *De staat van het onderwijs: onderwijsverslag 2004/2005*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- IVA Beleidsonderzoek en Advies, ITS en SCO-Kohnstamminstituut (2006). *Inventarisatie PO Platform Kwaliteit en Innovatie*. Nijmegen: ITS.
- LCTI (2005). *Kanttekeningen bij de groei van de deelname aan cluster 4*. Den Haag: Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling.
- Meijer, C.J.W. (red.) (2004). *WSNS welbeschouwd*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Ministerie van OCenW (2001). Verlengde subsidieregeling aanpak plaatsingsproblematiek Weer Samen Naar School (WSNS). *Uitleg*, nr. 26, 29-32.
- Pluijm, J. van der (2001). *De stand van zaken in de WSNS-Samenwerkingsverbanden in het schooljaar 2000/2001*. Den Haag: PMPO.
- Pluijm, J. van der, Spaans, G., & Weener, R. (2002). *Activiteitenplan oktober 2002 tot en met juli 2003*. Woerden: Stuurgroep WSNS+.
- Pluijm, J. van der, Spaans, G., & Weener, R. (2003). *Activiteitenplan schooljaar 2003/2004*. Woerden: Stuurgroep WSNS+.
- Pluijm, J. van der, Spaans, G., & Weener, R. (2004a). *Terugblik schooljaar 2003/2004*. Woerden: Stuurgroep WSNS+.
- Pluijm, J. van der, Spaans, G., & Weener, R. (2004b). *Plan van aanpak + begroting: periode 2004-2006 (bijgestelde versie ten behoeve van de stuurgroep WSNS+)*. Woerden: Stuurgroep WSNS+.
- Reezigt, G.J., Houtveen, A.A.M., & Grift, W. van de (2002). *Ontwikkelingen in en effecten van adaptief onderwijs in de klas en integrale leerlingenzorg op schoolniveau*. Groningen, GION.
- Smeets, E.F.L. (2004a). *Communicerende vaten. Leerlingenstromen tussen basisonderwijs, speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs*. Nijmegen: ITS.
- Smeets, E.F.L. (2004b). Zicht op cijfers. In: C.J.W. Meijer (red.), *WSNS welbeschouwd* (pp. 105 - 124). Antwerpen / Apeldoorn: Garant.
- Smeets, E., & Gennip, H. van (2005). *Samen werken aan gedragsproblemen in de basisschool. Dieptestudies bij de WSNS-Monitor 2005*. Nijmegen: ITS.
- Smeets, E., Sontag, L., Gennip, H. van, & Wolput, B. van (2004). *Weer Samen Naar School. Monitor 2004. Samenvatting van de resultaten*. Nijmegen / Tilburg: ITS / IVA.
- Sontag, L., Wolput, B. van, & Mensink, J. (2004). *De stand van zaken in de WSNS-samenwerkingsverbanden in het schooljaar 2003-2004*. Tilburg: IVA.

- Sontag, L., Wolput, B. van, Vermaas, J., & Vloet, A. (2005). *De stand van zaken in de WSNS-Samenwerkingsverbanden in het schooljaar 2004/2005*. Tilburg: IVA.
- Stuurgroep WSNS+ (2004). *Activiteitenplan 2004/05: uitwerking van ambities en activiteiten voor het schooljaar 2004/2005*. Woerden: Stuurgroep WSNS+.
- Stuurgroep WSNS+ (2005a). *Een beschouwing over Weer Samen Naar School van de Stuurgroep WSNS+: De plus van WSNS*.
- Stuurgroep WSNS+ (2005b). *Terugblik schooljaar 2004/2005*. Woerden: Stuurgroep WSNS+.
- Stuurgroep WSNS+ (2005c). *Activiteitenplan WSNS Plus en WSNS oab: periode augustus 2005 tot augustus 2006*. Woerden: Stuurgroep WSNS+.
- Vermaas, J.C., & Pluijm, J. van der (2005). *Brede evaluatie WSNS, LGF en OAB: samenvattend overzicht van de onderwijsrapporten en reviews*. Woerden: Stuurgroep WSNS+.
- Vernooy, K. (2003). *Wat wil het LISBO-interventieproject? Op weg naar vlot leren lezen in het SBO*. In: Toolkit Interne Begeleiding. CPS, onderwijsontwikkelingen advies.

Bijlage 2 – Verantwoording onderzoeksmethoden

Verantwoording ten aanzien van de kwantitatieve analyse (hoofdstuk 3)

De WSNS-Monitor

De WSNS-Monitor omvat een enquête die jaarlijks (in mei) wordt gehouden onder coördinatoren van WSNS-samenwerkingsverbanden en een overzicht van leerlingenaantallen en leerlingenstromen, dat is gebaseerd op de jaarlijkse teldatumgegevens van het ministerie van OCW. De WSNS-Monitor geeft een representatief beeld van de opvattingen van de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden.

Met het oog op de terugblik op WSNS+ is een vergelijking gemaakt van de enquête-resultaten van de WSNS-monitor van 2001 (schooljaar 2000/2001) en de monitor van 2005 (schooljaar 2004/2005). De meting in 2001 markeert de start van WSNS+, als vervolg op WSNS. De meting in 2005 biedt de laatste mogelijkheid om de resultaten van WSNS+ op basis van monitorgegevens te belichten.

In de vergelijking van 2001 en 2005 worden een aantal kernactiviteiten van WSNS nader bekeken. Tevens wordt een koppeling gemaakt met een aantal kengetallen. Aangezien de onderwerpen en vragen in de monitor door de jaren heen tal van veranderingen hebben ondergaan, moest voor de vergelijking een keuze worden gemaakt van onderwerpen die zowel in 2001 als in 2005 op dezelfde of min of meer vergelijkbare manier aan de orde zijn gesteld. Het gaat daarbij om de volgende kernactiviteiten:

- aanmeldingen bij de PCL en wachtlijsten voor toelating tot het speciaal basisonderwijs;
- structuur en organisatie van de WSNS-samenwerkingsverbanden;
- het beleid in de WSNS-samenwerkingsverbanden;
- samenwerking in de regio.

In 2001 hebben de coördinatoren van 163 samenwerkingsverbanden aan de WSNS-Monitor meegewerkt. In 2005 waren dat er 169. De responspercentages bedragen respectievelijk 66 en 67 procent. De telgegevens van het ministerie van OCW (Cfi) hebben betrekking op alle samenwerkingsverbanden en scholen.

Prima-cohortonderzoek

Het Prima-cohortonderzoek wordt elke twee jaar uitgevoerd in ruim 500 basisscholen. Via vragenlijsten voor directies, leerkrachten en leerlingen en via toetsafnames wordt een representatief beeld geschetst van de stand van zaken in het basisonderwijs. In de zesde meting, die in het schooljaar 2004/2005 is uitgevoerd, is extra aandacht besteed aan het onderwijs aan leerlingen met speciale zorgbehoeften. Voor de terug-

blik op WSNS+ wordt een overzicht gegeven van de resultaten op een aantal relevante vragen van de directievragenlijst en van de leerkrachtvragenlijst die is afgenomen bij leerkrachten in groep 4, 6 en 8. Het gaat om een representatieve steekproef onder directieleden en leerkrachten van 501 basisscholen.

Korte enquête oordeel WSNS+

In verband met de terugblik op WSNS+ is een korte enquête gemaakt met acht stellingen over WSNS+. Daarvan is een webversie gemaakt. De coördinatoren van de WSNS-samenwerkingsverbanden is per e-mail verzocht de enquête in te vullen. Dit heeft 131 reacties opgeleverd. Vervolgens is de enquête in schriftelijke vorm toegevoegd aan de bescheiden die de deelnemers aan de driedaagse WSNS-conferentie Lunteren, in maart 2006, ontvingen. Deze groep heeft in totaal 81 enquêteformulieren ingevuld. Samen gaat het dus om 212 ingevulde vragenlijsten. Deze enquête geeft een indicatie van de opvattingen van een aantal betrokkenen over WSNS+. Door de eenvoudige opzet van de van de enquête (8 stellingen, 3 antwoordmogelijkheden) en de gekozen wijze van verspreiding kunnen geen uitspraken worden gedaan over de mate van representativiteit van de resultaten.

Verantwoording ten aanzien van de kwalitatieve analyse (hoofdstuk 4)

Tijdens de conferentie in Lunteren (13-15 maart 2006) zijn gesprekken gehouden met de volgende experts:

- Arjan Clijssen (KPC-groep);
- Cor Hoffmans (Beekveld en Terpstra);
- Rob de Koning (voorzitter Stuurgroep WSNS+);
- Sonja de Lange (NTO-effect);
- Yvonne Leenders (KPC-groep);
- Roger Meijer (Ministerie OCenW);
- Noëlle Pameijer (Orthopedagoge);
- Jan Schildmeijer (“grondlegger” WSNS);
- Piet van de Pol (Inspectie van het Onderwijs);
- Dolf van Veen (LCOJ);
- Joop Vlaanderen (VOS/ABB).

De meningen van de experts zijn schriftelijk nog aangevuld door Peter Slegers (hoogleraar onderwijskunde aan de UvA en adviseur bij BMC in Leusden).

Tevens zijn vier rondetafelgesprekken gevoerd met coördinatoren, Intern Begeleiders, PCL-leden en sbo-directeuren. Gemiddeld hebben steeds tien personen aan de rondetafelgesprekken deelgenomen, behalve bij het rondetafelgesprek met sbo-directeuren, waaraan zes personen hebben deelgenomen.

Bijlage 3 – Overzicht van de belangrijkste activiteiten van WSNS+

In onderstaand overzicht worden de belangrijkste activiteiten opgesomd die door WSNS+ in de periode maart 2002 tot en met maart 2006 zijn uitgevoerd. Als orde-ningskader is gekozen voor de drie hoofdlijnen: Groep en School, Samenwerkings-verband en de Regio, Communicatie en Ondersteuning. Binnen de eerste twee hoofd-lijnen wordt nog onderscheid gemaakt in de zes thema's van WSNS+ zoals die in de derde en laatste periode voor het voetlicht zijn gebracht.

I Groep en School
<i>Zorg Saam</i>
<p>1. Planmatige leerlingenzorg</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een-zorgroute en werken met groepsplannen op basis van handelingsgerichte diagnostiek en handelingsgericht werken • Handelingsgerichte diagnostiek en handelingsgericht werken voor jonge kinderen in risicosituaties (incl. VVE en doorgaande leerlijnen) • Leerlingvolgsysteem Plus & handelingsgericht werken op basis van handelingsgerichte diagnostiek voor het reguliere en speciale basisonderwijs • Ondersteuning bij plaatsingsbeleid, verlengde indicatiestelling, verwijsgedrag • Invoeren instrumenten als zorgscan, zorgprofiel, zorgtaken (inclusief benodigde scholing) • Afstemming met pabo's
<p>2. Sociaal-emotionele ontwikkeling en gedragsproblemen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Project SEO en gedragsproblemen
<i>Anders Meester</i>
<p>3. Oriëntatie afstemming en Onderwijs Anders</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met verschillen en afstemmen van het onderwijs op de verschillen tussen leerlingen, voor alle professionals en partners op school- en bovenschools niveau • Flexibel inrichten van de schoolorganisatie gericht op meerwaarde voor de leerlingbegeleiding.
<i>Taal Vaardig</i>
<p>4. Taal- en leesontwikkeling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lisbo/HARD/VLOT (leesinterventie- en impulsproject) • Activiteiten rond masterplan dyslexie • Schoolbreed Taalbeleid, gericht op doorgaande taallijn vanuit VVE naar groepen 3 en 4 regulier en speciaal basisonderwijs
<i>Meer dan gewoon</i>
<p>5. Ondersteuning SBO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Professionalisering • Methoden zoals speciaal rekenen • Netwerken • Schoolontwikkeling

II Samenwerkingsverband en de Regio
<i>Weg Wijzen</i>
6. Sturing/coördinatie en netwerkvorming <ul style="list-style-type: none"> • Ondersteunen bij verandering van samenstelling • Checklist ketenverantwoordelijkheid • Checklist netwerksturing • Spelsimulaties ‘samen netwerken’ en ‘ingespeeld’ • Takenpakket coördinatoren
7. Bekostiging <ul style="list-style-type: none"> • Rekenflop (incl. scholing/begeleiding) • Lump sum voorbereiding
8. Kwaliteitsbeleid <ul style="list-style-type: none"> • Zelfevaluatie instrument • Collegiale visitatie, coaching, reflectie-instrumenten • Ken- en sturgetallen (digitaal informatiecentrum via website) • Kwaliteitskaart/sturingsinformatie • Ondersteuning PCL, zoals pilot transparante besluitvorming PCL/zorgplatform
<i>Samen Scholen</i>
9. Regionale/lokale zorgstructuur <ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking/afstemming LGF, OAB • Samenwerking met operatie Jong • Innovatietraject afstemming en samenhang REC's, VO, Bureau Jeugdzorg en andere externe partners
III Communicatie en Ondersteuning
10. Communicatie <ul style="list-style-type: none"> • Website • Conferentie Lunteren • WSNS-monitor • Brochures • Standaard+
11. Ondersteuning <ul style="list-style-type: none"> • Professionalisering van bovenschools management, coördinatoren, IB-ers, bestuur, leraren • Leernetwerken voor coördinatoren, schoolleiders, IB-ers, leraren • Kijk- en leerscholen • Regioconsulenten (ondersteuning op maat)

Bijlage 4 – Telgegevens

Aanmeldingen bij de PCL en wachtlijsten speciaal basisonderwijs

Uit de WSNS-monitor blijkt dat tussen 2001 en 2005 het aantal bij de PCL voor verwijzing naar het speciaal basisonderwijs voorgedragen leerlingen met een vijfde is gedaald. Dit is een grotere daling dan de daling in het aantal verwezen leerlingen. Dat wijst erop dat basisscholen sterker dan voorheen alleen die leerlingen naar de PCL verwijzen, die ook daadwerkelijk verwijsbaar zijn naar het speciaal basisonderwijs.

Tabel 4a – Wachtlijsten voor het speciaal basisonderwijs

	2001	2005
Opgave aantal leerlingen op sbo-wachtlijst (n=147 en n=149)	250	2
Schatting gemiddeld aantal leerlingen sbo-wachtlijst per swv	1,70	0,01
Opgave aantal leerlingen op 'onzichtbare' wachtlijst (n=135 en n=146)	759	124
Schatting gemiddeld aantal leerlingen op 'onzichtbare' wachtlijst per swv	5,62	0,85

Een andere positieve ontwikkeling is dat de wachtlijstproblematiek bij de verwijzing naar het speciaal basisonderwijs inmiddels nagenoeg is opgelost. De aan de monitor 2005 deelnemende coördinatoren meldden in totaal 2 leerlingen op de sbo-wachtlijst, terwijl dat er in 2001 nog 250 waren (zie tabel 4a). Ook het aantal leerlingen op de zogeheten 'onzichtbare wachtlijst' is fors verminderd. Dat zijn wachtlijsten waarop leerlingen staan die door capaciteitsproblemen nog niet onderzocht kunnen worden en waarover de PCL dus nog geen uitspraak kan doen. In 2001 waren dat er 759 bij de aan de monitor deelnemende samenwerkingsverbanden, terwijl het in 2005 nog om 124 leerlingen ging. Dat betekent een daling met ruim 80%.

Aan deze ontwikkelingen hebben verschillende factoren bijgedragen. Met het oog op het oplossen van de wachtlijstproblematiek zijn drie vaste plaatsingsdata ingevoerd. Bovendien is door het ministerie van OCW een aanzienlijk bedrag uitgetrokken voor kwaliteitsverbetering van samenwerkingsverbanden en basisscholen en de Expertgroep Plaatsingsbeleid heeft vanuit WSNS+ ondersteuning geboden bij het realiseren van de gewenste kwaliteitsimpuls. Er is over het geheel genomen – als rekening wordt gehouden met de uitstroom naar de REC's – echter geen groei te constateren van de groep leerlingen die in het reguliere basisonderwijs les krijgt.

Ontwikkeling in telgegevens

Tabel 4b laat de cijfermatige ontwikkeling zien vanaf de teldatum oktober 2000 tot oktober 2005. Het sbo-deelnamepercentage in de samenwerkingsverbanden heeft – na een korte stijging – sinds 2002 een dalende lijn ingezet. In 2005 bedroeg het 3,0 procent. Dat is 0,2 procentpunt lager dan bij de start van WSNS+. Het aantal verbanden met een hoog deelnamepercentage neemt af. In steeds meer verbanden is het deelnamepercentage tussen de 2 en 4 procent komen te liggen: 83% van de verbanden in 2005 tegen 75% van de verbanden in 2000 (niet in tabel). Grotere verschillen zijn er bij het aantal van basisonderwijs naar sbo verwezen leerlingen, dat tussen 2000 en 2004 met 9 procent daalde en het aantal (zelfstandige) sbo-scholen, dat met ruim 10 procent afnam. De daling in het aantal sbo-scholen is het resultaat van fusieprocessen als gevolg van het samengaan van lom en mlk en de daling van het aantal sbo-leerlingen. Overigens zijn in de tabel nevenvestigingen van sbo-scholen niet meegeteld.

Tabel 4b – Telgegevens (teldatum oktober)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
aantal bao-scholen	7042	7019	7021	7001	6973	6954
aantal sbo-scholen	368	360	354	348	328	326
aantal bao-leerlingen	1546364	1552213	1549776	1547316	1548741	1549021
aantal sbo-leerlingen	51560	51856	52077	51499	50088	48318
gemiddeld aantal leerlingen per swv	6443	6468	6459	6472	6473	6441
aantal van bao naar sbo verwezen lln	10175	10593	10761	9794	9259	*)
deelnamepercentage sbo	3,23	3,23	3,25	3,22	3,13	3,02

Bron: Teldatumgegevens Cfi

*) deze gegevens zijn bij Cfi nog niet beschikbaar

Tabel 4c geeft een overzicht van de verdeling van de WSNS-samenwerkingsverbanden naar deelnamepercentage in drie opeenvolgende schooljaren. Daaruit blijkt dat het aantal verbanden met een hoog deelnamepercentage afneemt.

Tabel 4c – Overzicht van de verdeling van samenwerkingsverbanden naar deelnamepercentage

Deelnamepercentage:	2003/04		2004/05		2005/06	
	aantal swv	%	aantal swv	%	aantal swv	%
Minder dan 2%	12	5	15	6	24	10
2% tot 3%	93	38	98	40	102	41
3% tot 4%	104	42	105	43	99	40
4% tot 5%	33	13	23	9	19	8
5% of meer	5	2	6	2	4	2
Totaal	247	100%	247	100%	248	100

Bron: Teldatumgegevens Cfi

Tabel 4d heeft betrekking op de verwijzing naar het speciaal basisonderwijs, in het jaarlijkse percentage per samenwerkingsverband. Meestal gaat het daarbij om 0,5 à 1 procent van de leerlingen.

*Tabel 4d – Verdeling van samenwerkingsverbanden naar het percentage leerlingen dat in een schooljaar verwezen is van basisonderwijs naar speciaal basisonderwijs**

Percentage uitstromende leerlingen per swv	2000/01		2001/02		2002/03		2003/04	
	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%
< 0.5%	60	24	89	36	74	30	73	30
0.5% tot 1%	171	69	111	45	158	64	163	66
1% tot 1.5%	16	6	34	14	15	6	10	4
1.5% tot 2%	1	0	8	3	0	0	1	0
> 2%	0	0	6	2	0	0	0	0
Totaal	248	100	248	100	247	100	247	100

Bron: Teldatumgegevens Cfi

*) De gegevens van 2004/2005 zijn bij Cfi nog niet beschikbaar

Het beleidsprogramma 'Weer Samen Naar School' (WSNS) is erop gericht zoveel mogelijk kinderen passende zorg en passend onderwijs te bieden op de basisschool, zodat minder kinderen naar het speciaal basisonderwijs hoeven te worden verwezen. WSNS is in het begin van de jaren negentig van start gegaan.

Sinds maart 2002 is de ondersteuning van het WSNS-beleid in handen van de Stuurgroep WSNS+. De Stuurgroep kreeg de taak om een nieuwe, vooral inhoudelijke, impuls te geven aan het WSNS-beleid en te werken aan het terugdringen van de wachtlijsten voor het speciaal basisonderwijs. Sinds de start heeft WSNS+ haar activiteitenprogramma gericht op het verbeteren van onderwijs op maat in de klas en het professionaliseren van leerkrachten, scholen en samenwerkingsverbanden. Ook heeft WSNS+ zich ingespannen om de samenwerking in de regio tussen betrokken partijen te bevorderen en daarmee de bovenschoolse zorgstructuur te verbeteren.

Aan het eind van het schooljaar 2005-2006 loopt het project WSNS+ af. Om inzicht te krijgen in de activiteiten en resultaten van het project, heeft de Projectgroep WSNS+ aan IVA en ITS gevraagd een overzichtsstudie te maken van de afgelopen vier jaar. In deze terugblik worden de resultaten van deze studie gepresenteerd. De terugblik biedt een overzicht van de doelen en activiteiten van WSNS+. Daarnaast wordt nagegaan in hoeverre de gestelde doelen zijn gerealiseerd. Tenslotte biedt de terugblik inzicht in succesfactoren en verbeterpunten van WSNS+.

ISBN 90 5554 303 9
NUR 840

beleidsonderzoek en advies

